

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
Právnická fakulta

Zvláštnosti výslechu dětí
DIPLOMOVÁ PRÁCE

2009

Monika DUŽÍKOVÁ

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Monika Dužíková

Zvláštnosti výslechu dětí

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: Doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 10.12.2009

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucímu mé diplomové práce doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc. za jeho cenné rady a připomínky při odborném vedení mé práce, a taktéž Mgr. pplk. Vladaně Karešové bez jejíž pomoci by nebylo možno doplnit práci o praktické případy a především také své rodině za jejich trpělivost a podporu, se kterou mne po celou dobu studia provázela.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze dne .....

.....
Monika Dužíková

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Výslech, jeho cíl a druhy.....	10
2.1 Cíl výslechu.....	13
2.2 Druhy výslechu.....	13
2.3 Právní úprava výslechu.....	15
3. Výpověď.....	18
4. Pojem dítě.....	19
4.1 Práva dětí.....	20
4.1.1 1924 – Ženevská deklarace práv dítěte.....	21
4.1.2 1948- Všeobecná deklarace lidských práv.....	21
4.1.3 1959- Deklarace práv dítěte.....	21
4.1.4 1989- Úmluva o právech dítěte.....	21
4.1.5 1997- Evropská síť ombudsmanů pro děti.....	21
5. Problematika týrání dětí.....	21
6. Syndrom CAN.....	25
6.1 Definice pojmu týrání.....	26
6.2 Psychické týrání.....	26
6.3 Tělesné týrání.....	28
6.3.1 Aktivní.....	28
6.3.2 Pasivní.....	29
6.4 Sexuální zneužívání.....	31

6.4.1	Kontaktní sexuální zneužívání.....	31
6.4.2	Nekontaktní sexuální zneužívání.....	32
6.5	Zanedbávání.....	32
6.5.1	Vnější okolnosti mající vliv na vývoj dítěte.....	33
6.5.2	Vnitřní okolnosti mající vliv na vývoj dítěte.....	33
6.6	Šikanování.....	33
6.7	Systémové týrání.....	34
6.8	Sekundární viktimizace.....	34
6.9	Munchhausenův syndrom by proxy.....	35
7.	Faktory determinující zvláštnosti výslechu dětí	36
7.1	Subjektivní zvláštnosti nedospělců.....	36
7.2	Sugestibilita.....	38
7.3	Dětská fantazie a lež	39
7.4	Akomodační syndrom.....	40
8.	Stadia výslechu	41
8.1	Úvodní stadium.....	41
8.2	Stadium souvislého líčení - monolog.....	41
8.3	Stadium otázek a odpovědí - dialog.....	42
9.	Příprava výslechu.....	42
9.1	Analytická fáze	43
9.1.1	Analýza znalostí, schopností a psychického stavu vyslýchajícího.....	43
9.1.2	Analýza dosud shromážděných materiálů	44
9.1.3	Analýza osobnosti vyslýchaného.....	46

9.2	Syntetická fáze přípravy výsledku	46
9.2.1	Výslechové prostředí	46
9.2.2	Demonstrační pomůcky "Jája a Pája"	51
9.2.3	Konkrétní případy výsledku dítěte s použitím demonstračních pomůcek	52
10.	Taktika výsledku	53
10.1	Formování psychologického kontaktu.....	53
10.2	Zvláštnosti analýzy průběhu výsledku.....	56
10.3	Zvláštnosti pomoci k překonání zdánlivě zapomenutého.....	57
10.4	Zvláštnosti překonání lživé výpovědi.....	58
10.4.1	Odhalení a následné odstranění příčiny, která dítě ke lživé výpovědi vede	58
10.4.2	Stimulování kladných vlastností vyslychaného.....	59
10.4.3	Využití emocionálního napětí vyslychaného.....	59
10.4.4	Využití vnitřních rozporů výpovědi s ostatními důkazy ve věci.....	60
11.	Věrohodnost výpovědi	61
12.	Závěr	66
13.	Resumé.....	69
14.	Seznam použité literatury.....	71

1. Úvod

Při rozhodování o vhodném tématu mé diplomové práce jsem považovala za přínosné zohlednit mé doposud nabyté zkušenosti z oblasti pedagogiky a vývojové psychologie, které jsem získala při studiu na Střední pedagogické škole. Z tohoto důvodu jsem zvolila za téma diplomové práce "Zvláštnosti výslechu dětí".

V úvodní teoretické části diplomové práce vymezím základní pojmy a objasním obecné problémy výslechu. Přiblížím pojmy výslech, výpověď, výslechová situace, budu se věnovat cílu výslechu a také jeho druhům.

V dalším textu přiblížím čtenářům problematiku postavení dítěte ve společnosti, práva dětí z hlediska mezinárodních deklarací a šířeji vymezím oblast problematiky týrání dětí. Velmi podrobně rozeberu problematiku syndromu CAN, jeho jednotlivé formy a z nich především tělesné a psychické týrání dětí.

Ve stěžejní části své práce provedu rozbor zvláštností přípravy výslechu, jakož i zvláštností navozování kontaktu s týranými dětmi. Zaměřím se na zvláštnosti analýzy výpovědi dítěte v průběhu výslechu a zvláštnosti taktických postupů pomoci k překonání zdánlivě zapomenutého, nedostatků reprodukce a klamavých vzpomínek, jakož i taktického postupu k překonání tendence vypovídat lživě. Cílem této diplomové práce bylo zpracování problematiky, která se neomezí na pouhou reprodukci a uspořádání poznatků z literárních pramenů, nýbrž bude obsahovat přínosné poznatky z praxe. V důsledku toho jsem navštívila Policejní prezidium v Praze, speciální výslechovou místnost v Ostravě- Zábřehu, Ředitelství kriminální policie v Ostravě, Fond ohrožených dětí v Praze. Také jsem pro srovnání vedení výslechu ve speciální výslechové místnosti a výslechu vedeného v klasické policejní služebně kontaktovala oběť šikanování, která mi podrobně popsala průběh výslechu včetně pocitů, které prožívala.

Zároveň mi bylo umožněno nahlédnout do spisu v případě sexuálního obtěžování dvou nezletilých chlapců a zhlédnout DVD, které bylo pořízeno při výslechu ve speciální výslechové místnosti. Závěr diplomové práce tvoří mé vlastní hodnocení získaných teoretických poznatků a jejich porovnání s každodenní praxí.

2. Výslech, jeho cíl a druhy

Základní funkcí trestního práva je ochrana společnosti před kriminalitou¹.

Kriminalita je jev sociálně-patologický, společensky nežádoucí, navozuje atmosféru strachu a nedůvěry. Nelze ji ze společnosti vymýtit stejně tak, jako nevléčitelnou chorobu. Lze ji ovšem prostředky nejrozličnějších právních odvětví udržet v určitých mezích. Musíme si uvědomit, že pokud jde o trestní právo, mluvíme o prostředku nejzazším. Trest by měl nastoupit až jako možnost poslední, až po vyčerpání ostatních prostředků, kterých je možné v naší společnosti k potírání kriminality využít. Jestliže existuje podezření, že došlo ke spáchání trestného činu, pak mají orgány činné v trestním řízení zákonnou povinnost zjistit, zda k jeho spáchání skutečně došlo a pakliže ano, mají povinnost jeho pachatele co nejrychleji dopadnout a podle zákona spravedlivě potrestat. Aby orgány činné v trestním řízení- tedy policejní orgány, státní zástupci a soudy- mohly zajistit, že konečné rozhodnutí bude správné a spravedlivé, musí, zejména pak policejní orgány, obstarat dostatečný skutkový podklad, z něhož bude soud při konečném verdiktu vycházet. Ustanovení § 89 odst. 2 trestního řádu vyjmenovává důkazní prostředky, tedy prostředky jimiž je pravdivost tvrzeného zjišťována. Řadí mezi ně zejména výpověď obviněného a svědků, znalecké posudky, věci a listiny, které jsou důležité pro trestní řízení, a ohledání. Výčet těchto důkazních prostředků je pouze demonstrativní, protože stejné ustanovení zároveň stanoví, že za důkaz může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci. Nejen tedy důkazní prostředky výše jmenované. Čelní místo mezi nimi bude patřit výslechu.

---

¹ Novotný, O.- Vanduchová, M., Trestní právo hmotné 1. 5. vydání. Aspi, 2007, s. 17

Jeho prostřednictvím se mohou orgány činné v trestním řízení seznámit se skutečnostmi, které se staly v minulosti a které samy pozorovat nemohly. Nyní by tedy bylo na místě výslech definovat. Jeho definic existuje v literatuře nepřehledné množství. Od těch nejstarších obsažených v kriminalistické odborné literatuře, vydané před bezmála 40 lety, přes definice autorů z oborů psychologie či trestního práva. Vybrala jsem čtyři z nich, které zde pro názornost uvádím. Je z nich totiž patrné, jak s postupující dobou autoři zohledňovali požadavky na výslech kladené.

První definice je z díla autorů Miroslava Protivínského a Vladimíra Prerada:

„Výslech jako vyšetřovací úkon je složitý tvůrčí proces, který je určován aktivní činností vyslychajícího a je zaměřen k tomu, aby protokolováním výpovědi vyslychaného byly získány věrohodné poznatky o vyšetřované události.“²

Autoři v této definici kladou důraz jednak na aktivní činnost vyslychajícího, jednak na protokolaci a hodnověrnost výpovědi. To je nepochybně správně. Vyslychající musí být aktivní, musí kreativně reagovat na skutečnosti, které se v průběhu vzájemné interakce dozví. Je to on, kdo výslech vede a na něm záleží, co všechno se od vyslychaného dozví. Protokolace samotné výpovědi je také velice důležitá, zejména u výslechu osob mladších 15 let, kde je nutné respektovat zákonný požadavek, výslech pokud možno znovu neopakovat.

V definici ale zcela chybí jeden z pojmových znaků výslechu a to právní rámec, který stanoví meze, jimiž bude vyslychající při výslechu limitován. Stanovit zákonné hranice je důležité, ale nejen to. Tam kde je právo, musí být zároveň i možnost jeho vynutitelnosti. Pokud by nebylo možné zákonná ustanovení vynutit, nebylo by možné hovořit o právním

---

² Protivínský, M. – Prerad, V., Taktika výslechu obviněného a svědka v přípravném řízení. SPN, Praha 1978, s. 29

státu. Stačí se ohlédnout do padesátých let, legislativní úprava existovala, nebylo však možné se jí domoci. Atributem právního státu je zejména možnost se ústavně zaručených práv a svobod reálně dovolat.

Ani druhá v minulosti často užívaná definice sovětského kriminalisty V. Lekára, se o zákonných limitech v souvislosti s výsledkem nezmiňuje. V. Lekár definoval pojem výslech v roce 1967 následovně: „Jeden z nejčastějších a nejdůležitějších vyšetřovacích úkonů uskutečňovaných v trestních věcech v procesu přípravného řízení a soudního řízení, který spočívá v získání a fixaci výpovědi (objasnění) vyslychaného o podstatě vyšetřované věci. Výslech se může týkat libovolné okolnosti trestní věci, která má podstatný význam pro její správné objasnění, nejčastěji se však týká původu události trestného činu, polehčujících nebo přitěžujících okolností“³

Zdeněk Konrád cituje ve svém článku „Vysvětlení – zvláštní druh výslechu“ J. Pješčaka, který nahlíží na výslech jako na „vyšetřovací úkon, jehož podstata, při důsledném dodržení požadavků vyplývajících z trestního řádu a z doporučení vypracovaných kriminalistickou vědou, spočívá v získávání a protokolárním podchycení výpovědi obsahující významné a pravdivé poznatky o vyšetřované události“⁴

Poslední a v současnosti nejvíce využívanou definici výslechu najdeme v učebnici kriminalistiky z roku 2004, ve které se autoři shodují na tom, že: „Výslechem v kriminalistice rozumíme kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop

---

³ Němec, M. – Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti, PA ČR, Praha 2003, s.6

⁴ Pješčak, J. a kol., Základy kriminalistiky, Naše vojsko, Praha, 1976, s. 195

obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího.“⁵

Toto pojetí výslechu je nejužitečnější, obsahuje všechny jeho pojmové znaky, tedy získávání kriminalisticky relevantní informace z paměťových stop člověka, označení způsobu vydělování informace z paměťových stop, v případě výslechu formou výpovědi a konečně také právní rámec výslechu.

2.1 Cíl výslechu

Cílem výslechu je tedy získat úplnou a věrohodnou výpověď, aby v souladu se zásadou materiální pravdy, byl co nejúplněji zjištěn skutkový stav věci, o kterém nejsou důvodné pochybnosti. Jen výslech provedený v dostatečné kvalitě, nezbytném rozsahu a za dodržení všech zákonem stanovených požadavků, povede ke správnému a spravedlivému rozhodnutí ve věci.

2.2 Druhy výslechu

Výslech můžeme klasifikovat podle různých hledisek. Dělení Miroslava Němce zahrnuje tato⁶:

1.hledisko trestní minulosti vyslychaného

- a) výslech osoby dosud netrestané
- b) výslech osoby v minulosti trestané
- c) výslech recidivistů

2.hledisko procesního postavení vyslychaného

- a) výslech osoby vyzvané k podání vysvětlení
- b) výslech svědka

---

⁵ Musil, J. – Konrád, Z. – Suchánek, J., Kriminalistika. 2. vydání. C.H.Beck, Praha, 2004, s. 327

⁶ Srovnej Němec, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Praha: Vydavatelství PAČR, 2003

- c) výslech svědka-poškozeného
- d) výslech znalce
- e) výslech podezřelé zadržené osoby
- f) výslech obviněného
- g) výslech obžalovaného

3.hledisko fyzického a psychického stavu vyslýchaného

- a) výslech nezletilce
- b) výslech mladistvého
- c) výslech osoby staré
- d) výslech osoby nemocné
- e) výslech osoby zraněné
- f) výslech osoby umírající
- g) výslech osoby psychicky defektní
- h) výslech těhotné ženy

4. hledisko úplnosti a věrohodnosti výpovědi vyslýchaného

- a) výslech nelhoucího svědka
- b) výslech lhoucího svědka
- c) výslech mýlícího se svědka
- d) výslech nelhoucího obviněného
- e) výslech lhoucího obviněného
- f) výslech obviněného lživě obviňujícího sebe
- g) výslech obviněného lživě obviňujícího jiné osoby
- h) výslech obviněného, který nechce vypovídat vůbec

U dělení podle hlediska úplnosti a věrohodnosti výpovědi vyslýchaného se domnívám, že by bylo vhodnější použít namísto označení „úplnosti“ označení „pravdivosti“. Ve výše uvedeném dělení autor staví vedle sebe dva rozdílné pojmy a to úplnost a věrohodnost výpovědi. Úplnost výpovědi ale automaticky neznamená její věrohodnost. Výpověď úplná ještě nemusí být věrohodná.

Z výše uvedeného dělení vznikají v kriminalistické praxi tři základní výslechové situace:

1) výslechová situace, kdy vyslychaná osoba chce vypovídat pravdu, pravdivě vypovídá a její výpověď je relativně úplná;

2) výslechová situace, kdy vyslychaná osoba chce vypovídat pravdu, ale její výpověď je nepřesná, neúplná a v některých epizodách je v rozporu s objektivně zjištěnými fakty;

3) výslechová situace, kdy vyslychaná osoba nechce z různých důvodů vypovídat pravdivě; je pro ni příznačný konfliktní průběh interakce v důsledku lživé výpovědi vyslychaného⁷.

2.3 Právní úprava výslechu

Výslech je jedním z nejvýznamnějších důkazních prostředků. Je procesní činností orgánu činného v trestním řízení, která má sloužit k plnému objasnění zjišťované skutečnosti. Jak jsem již uvedla výše, taxativní výčet důkazních prostředků není dán, zákon pouze demonstrativně ty hlavní vyjmenovává. V podstatě může jako důkazní prostředek sloužit veškerá činnost orgánu činného v trestním řízení, která povede k objasnění věci, samozřejmě prováděná zákonným způsobem.

Nahlédneme-li do vnitrostátních pramenů práva, které institut výslechu upravují a zohledníme-li rovněž stupeň jejich právní síly, na prvním místě stojí Ústava České republiky. V Ústavě jde konkrétně o článek 28 stanovující právo poslance a senátora odepřít svědectví o skutečnostech, které se dozví v souvislosti s výkonem svého mandátu a to i poté, kdy tato osoba přestane být poslancem nebo senátorem. Obdobně je tomu i v článku 86 odst. 3 Ústavy, kde je toto právo přiznáno také soudci Ústavního soudu⁸. Dalším významným právním předpisem je ústavní zákon 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod ve znění pozdějších

---

⁷ Spurný, J. Psychologie výslechu. 1. vydání. Praha: Portál, 2003, s. 19

⁸ Srovnej čl. 28 a čl. 86 odst. 3 zákona č.1/1993 Sb., Ústava ČR

předpisů, dále jen Listina. Její ustanovení článku 8 upravuje výslech osoby zadržené a zatčené. Dále je nutné jmenovat článek 37 odst.1, který garantuje právo každého na odepření výpovědi, pokud by tím mohl sobě nebo osobě blízké způsobit nebezpečí trestního stíhání. A nakonec je k těmto dvěma článkům nezbytné připojit také ustanovení článku 40 odst.4, které zabezpečuje právo odepření výpovědi osobě obviněného⁹. Stěžejním právním předpisem upravujícím především základní procesní podmínky provádění výslechu a také procesní podmínky výslechu u některých zvláštních způsobů dokazování uvedených v třetím oddíle páté hlavy trestního řádu (konfrontace, rekognice, vyšetřovacího pokusu, rekonstrukce, prověrky na místě) je zákon č.141/1961 Sb, dále jen trestní řád.

Pro problematiku výslechu dětí je nejvýznamnější ustanovení § 102 trestního řádu, které obsahuje odchylky právě pro výslech dětí. Detailně se tímto ustanovením budu zabývat na jiném místě mé práce, nyní jen nastíním jeho podstatu.

Podle § 102 odst. 1 TRŘ , je-li dítě vyslýcháno o okolnostech, jejichž ožívání by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat jeho duševní a mravní vývoj, je nutno výslech provádět zvlášť šetrně. Zejména tak, aby již výslech nebylo nutné v průběhu dalšího řízení opakovat. O jaké okolnosti půjde, nelze stanovit obecně. Vždy bude záležet na konkrétním případě, na věku dítěte, na stupni jeho mravního a duševního vývoje, na podmínkách, za nichž k trestné činnosti došlo a mnoha dalších skutečnostech. Pro dodržení požadavku zvláštní šetrnosti je proto nutná velmi důkladná příprava výslechu, správná volba jeho formy, rozsahu, velkou roli bude hrát také výslechové prostředí, v němž bude samotný výslech prováděn.

---

⁹ Srovnej čl. 8, čl. 37 odst. 1 a čl. 40 odst. 4 zákona č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Dále je zákonem uložena povinnost k výslechu dítěte přibrat pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenost s výchovou mládeže, aby svou přítomností přispěla ke správnému vedení výslechu. Přítomnost těchto osob je obligatorní, nelze ji tedy za žádných okolností vyloučit. V praxi se bude vedle pedagoga jednat zejména o dětského psychologa nebo psychiatra. Tato osoba musí být přítomna celému výslechu nejen jeho části. V případě, že by došlo ze strany orgánů činných v trestním řízení k opomenutí takovou osobu k výslechu přizvat, jednalo by se o podstatnou vadu tohoto procesního úkonu a výpověď dítěte by nemohla být použita v dalším řízení jako důkaz.

K výslechu mohou být přibráni také rodiče dítěte a to tehdy, pokud by to mohlo přispět ke správnému provedení výslechu. Rodiče na to ale ze zákona právo nemají, k tomu zda budou přizváni, by se měl vyjádřit zejména přibraný odborník.

V případě že by sám rodič byl na věci zainteresován, zvláště v případech týrání či jiného zneužívání dítěte, bude jeho přítomnost při výslechu nežádoucí.

Pak by tedy z povahy věci vyplývalo, že rodič se výslechu účastnit nesmí.

Proč je role přibraných osob ve výslechu tak důležitá? Tyto osoby mohou totiž navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu, mohou také v průběhu provádění výslechu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, a to pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychaného dítěte. Pokud bude návrh odůvodněný, orgán činný v trestním řízení je zásadně povinen mu vyhovět a podle situace výslech odložit, přerušit nebo ukončit.

Navíc jestliže později vzniknou pochybnosti o výpovědi dítěte, přibraná osoba může být vyslechnuta o tom, jak byl výslech prováděn, nesmí však její výpověď nahradit výpověď dítěte.

Z ustanovení §102 odst. 2 pak plyne požadavek neopakovat výslech. Výslech dítěte bude v praxi proveden zpravidla již v přípravném řízení, v řízení před soudem je sice možné ho zopakovat, ale jen v nutných případech¹⁰.

V naší republice byl v roce 2007 vyhlášen Ministerstvem vnitra program na vybudování speciálních výslechových místností, které mají sloužit právě pro potřeby výslechu nezletilých osob.

Velmi vysoká úroveň monitorovací techniky v těchto místnostech dává záruku, že výslech dítěte tedy nebude muset být v dalším řízení opakován.

3. Výpověď

Výpovědi jako výsledným produktem výslechu se zabývá především forenzní psychologie. Podle Čírtkové je výpověď jedním z důkazních prostředků, pomocí kterého lze zjistit průběh dané události, je také současně důležitým pramenem pro utváření vyšetřovatelova a soudcova přesvědčení a v neposlední řadě je nenahraditelným zdrojem informací pro úplné objasnění případu. Forenzní psychologie zkoumá faktory ovlivňující utváření výpovědi. O těchto faktorech bude pojednáno dále.

V kriminalistickém pojetí se výpovědi rozumí sdělení vyslýchané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů¹¹.

Utváření výpovědi je rozděleno do čtyř etap:

1) etapa získání, shromáždění a zpracování informace, která je založena zejména na procesu vnímání;

2) etapa zapamatování, uchování v paměti a přepracování informace;

---

¹⁰ Srovnej čl. 102 zákona č.141/1961 Sb., Trestní řád

¹¹ Musil, J. – Konrád, Z. – Suchánek, J., Kriminalistika. 2. vydání. C.H.Beck, Praha, 2004, s. 328

3) etapa reprodukce a předání informace, kde je rozhodující schopnost dítěte reprodukovat vnímanou událost;

4) etapa přejímání, přepracování a procesního zachycení, která záleží zejména na osobě vyslychajícího, jeho schopnosti správně pochopit výpověď dítěte a následně ji přesně zaznamenat do protokolu.

Vzhledem k možnosti pořízení audio i video dokumentace z výslechu dítěte, je hrozba chybného zadokumentování minimální.

Protože se jedná o subjektivně vytvořený soubor informací, bude téměř pravidlem, že jednotlivé výpovědi o stejné události se budou lišit, aniž by vypovídající vědomě lhali.

4. Pojem dítě

Nahlédneme-li do Úmluvy o právech dítěte, která byla přijata Valným shromážděním OSN v roce 1989 a účinnosti nabyla 2. září 1990, dítětem se zde rozumí: Každá lidská bytost mladší osmnácti let, pokud podle právního řádu, jenž se na dítě vztahuje, není zletilosti dosaženo dříve¹².

Úmluvou je tedy garantována mezinárodní ochrana právům dětí a mladistvých až do nabytí jejich zletilosti.

Podle našeho právního řádu, konkrétně ustanovení § 8 odstavce 2 občanského zákoníku, je možné nabytí zletilosti dříve jen jediným způsobem a to cestou uzavření manželství. Takto nabytá zletilost se pak neztrácí, ani pokud manželství později zanikne nebo pokud je prohlášeno za neplatné. V našich podmínkách je možné uzavřít manželství nejdříve dovršením šestnácti let. V tomto věku je tedy nejdříve možné dosáhnout zletilosti.

Zalistujeme-li v zákoně č.218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých

---

¹² Čl. 1, zákon č. 104/1991 Sb., Úmluva o právech dítěte

zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), v ustanovení § 2 písmene c) je za dítě mladší patnácti let označován ten, kdo v době spáchání činu jinak trestného nedovrší patnáctý rok věku. Jinou bližší definici dítěte v tomto zákoně nehledejme, není tam.

Stejně tak nenalezneme nic bližšího v trestním zákoně. Výkladová ustanovení § 89 mlčí. Pro potřeby výkladu ustanovení § 216 a § 216a) trestního zákona , která obsahují skutkové podstaty trestných činů únosu a obchodování s dětmi je dítě vymezeno v § 216 b) TZ jako osoba mladší než osmnáct let.

Autorky Ilona Gillernová a Hedvika Boukalová dělí děti a mladistvé podle trestní odpovědnosti do těchto věkových skupin¹³:

- Nezletilý: do 15 (eventuálně do 14)let
- Mladistvý: od 15(14)- do 18 let
- Mladý dospělý: do 24 let

Otázka hranice trestní odpovědnosti je dosud nevyřešená, senát sice v lednu tohoto roku schválil novelu trestního zákona, který mimo jiné snižuje tuto hranici z 15 na 14 let, ale senátoři si po tehdejším ministru spravedlnosti Pospíšilovi vymínili slib, že do konce května 2009 připraví novelu, která by hranici trestní odpovědnosti vrátila zpět na 15 let.

4.1 Práva dětí

Právní úpravy na mezinárodní úrovni se začaly objevovat až ve 20. století.

---

¹³ Srovnej Gillernová, I., Boukalová, H., a kol., Vybrané kapitoly z kriminalistické psychologie. 1. vydání. Praha: Karolinum, 2006

4.1.1 1924 – Ženevská deklarace práv dítěte

V této deklaraci jsou velmi jednoduše shrnuty základní principy chránící dítě před jakýmkoliv nebezpečím, vykořisťováním i neštěstím, zajišťující mu optimální tělesný a mentální rozvoj.

4.1.2 1948- Všeobecná deklarace lidských práv

Deklarace projevila vůli uznat a chránit práva dětí. Klade totiž důraz na skutečnost, že mateřství a dětství mají nárok na zvláštní péči a pomoc a rodinu hodnotí jako přirozenou a základní jednotku společnosti.

4.1.3 1959- Deklarace práv dítěte

Navazuje na Deklaraci z roku 1924. V podobě krátkého textu shrnutého do deseti zásad ...vyzývá všechny muže a ženy všech zemí, aby uznali, že lidstvo je povinno dát dětem to nejlepší, co jim může dát, a aby se všichni snažili dosáhnout dodržování práv dětí ve všech ohledech. Je v ní zahrnuto i právo dítěte na ochranu již před narozením.

4.1.4 1989- Úmluva o právech dítěte

Tuto Úmluvu od jejího přijetí ratifikovaly téměř všechny státy světa. Stala se tak nejšíře přijatou smlouvou o lidských právech v historii. Úmluva je založena na dodržování čtyř základních principů:

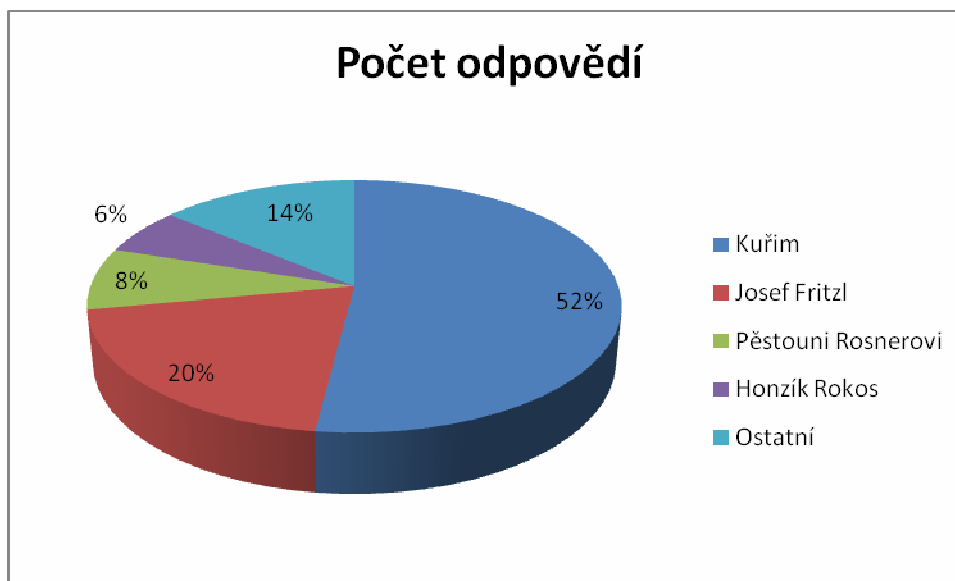
- práva na život a přežití
- práva na rozvoj
- práva na ochranu
- práva účasti dítěte na všem, co se jej týká

4.1.5 1997- Evropská síť ombudsmanů pro děti

Jedná se o síť nezávislou na mezinárodních institucích a jejím cílem je podporovat aplikaci Úmluvy o právech dítěte.

5. Problematika týrání dětí

Zeptala jsem se padesáti lidí, jaké kauzy se jim vybaví v souvislosti s týráním dětí. Níže je znázorněn výsledek průzkumu.

Většina si vybavila kauzu Kuřim, kdy Klára Mauzerová ve spojení s ostatními osobami týrala své dva syny Ondřeje a Jakuba. Stejně tak si dotázaní bez delšího uvažování vzpomněli na případ Rakušana Josefa Fritzla, který 24 let zadržoval ve sklepě svého domu vlastní dceru a zplodil s ní sedm dětí. Asi desítka z dotázaných uvedla pěstouny Rosnerovy, podezřelé z týrání svěřených dětí. Někteří si vzpomněli na malého Honzíka Rokose, zavražděného svou matkou. Lidé zaznamenali i případ matky z Berouna, která své děti vázala na psí obojek. Celkově jsem byla překvapená, jak málo lidí o této problematice vědí, v paměti jim zůstaly pouze ty nejvíce medializované případy. Bohužel ale problematika týrání dětí je svým rozsahem mnohonásobně objemnější. Případů, které se dostanou na veřejnost, je jen zlomek.

Policejní statistiky uvádějí, že v roce 2008 bylo v České republice evidováno 5535 případů týraných dětí¹⁴.

Neberme tento údaj pouze jako číslo. Zkusme si představit tyto děti konkrétně.

Představme si z těch malých lidí řadu. Jak dlouhá by asi musela být? Uvědomme si, že část těchto dětí je bita, řezána, pálena cigaretami. Někteří

¹⁴http://www.tyden.cz/rubriky/domaci/neuprosna-statistika-denne-jsou-zneuzity-dve-deti_66145.html

jsou svazováni a zavírání do tmavých prostor. Další pohlavně zneužívání. Část je týrána psychicky, další část šikanována. Nezní to už tak hrozně jako svázané dítě ve sklepech? Možná nezní, ale psychické týrání není o nic lehčí formou týrání než to fyzické. Dokud si naše společnost neuvědomí, že tento jev existuje a je potřeba o něm mluvit a nejen mluvit, ale hlavně ho řešit, jsme na špatné cestě pro naši další budoucnost. Týrané a jinak trpící děti jsou v dospělosti ve většině případů buď těmi, kdo sami týrají nebo těmi, kdo týrání dále snášejí. Vzpomínky na ohavnosti ze strany rodičů nebo jiných osob páchané na nich v dětství si sebou nesou tak, jako si normální dítě nese do dospělosti vzor funkční a láskyplné rodiny. Americký dětský lékař Peter Adaszek vypráví v příběhu nazvaném Křik za zdí z dokumentárního cyklu České televize Cesty do dětství¹⁵ příběh matky, která přinesla na pohotovost dítě s popálenýma nožkama a sdělila lékaři, že telefonovala a dítě mezitím samo vstoupilo do vany s vařící vodou. Prý nešťastná náhoda, kdy nestačila dítě sledovat. Stačilo použít rozum a bylo jasné, že matka dítě do vany postavila, protože když už by tam dítě dalo jednu nohu, určitě by tam nedalo i tu druhou. Dr. Adaszek apeluje na kolegy lékaře a ostatní pedagogické pracovníky, aby byli k této problematice všímavější. A my ostatní, kteří nejsme lékaři ani pedagogové nežijme za stěnou lhostejnosti. Děti jsou naše budoucnost, kterou máme ve svých rukou. Proto nebuďme lhostejní.

Fotografie znázorňující zbité děti¹⁶:

---

¹⁵ Srovnej VHS Křik za zdí - Cesty do dětství. Česká televize, 1999

¹⁶ <http://web.mvcr.cz/archiv2008/zpravy/2007/konference0130/prezentace/ostrava.pdf>

Právní úprava obsahující ochranu před týráním, zneužíváním a zanedbáváním dítěte

- Všeobecná deklarace lidských práv, čl.16
- Mezinárodní pakt o občanských a politických právech, čl.23
- Evropská úmluva o ochraně lidských práv a svobod, čl.12
- Listina základních práv a svobod
- Zákon č. 94/ 1963 Sb. o rodině
- Zákon č. 104/1991 Sb. Úmluva o právech dítěte
- Zákon č. 140/1991 Sb. trestní zákon

6. Syndrom CAN

*„ ... nad zlato dražší klenot jest dítě,
avšak nad sklo křehčí,
rozraziti se neb naraziti snadně můž
a škoda odtud nenabytá... “*

Jan Amos Komenský

Anglosaská zkratka **CAN** (**C**HILD **A**BUSE and **N**EGLECT) označuje týrání, zneužívání a zanedbávání dětí. Jde o poškození fyzického, psychického nebo sociálního stavu a vývoje dítěte, které vzniká v důsledku jakéhokoliv nenáhodného jednání rodiče nebo jiné dospělé osoby a které je v dané společnosti a kultuře hodnoceno jako nepřijatelné¹⁷.

Definice syndromu CAN musí na základě výše uvedeného zahrnovat tyto znaky¹⁸:

- 1) půjde o situaci, která je ve společnosti nepřijatelná, společností odmítaná
- 2) této situaci je možné předejít, je tedy preventabilní
- 3) může se jednat o akci, tedy útok nebo násilí vůči dítěti, nejružnější manipulace s dítětem, uvádění dítěte do nezvyklých situací
- 4) nebo půjde naopak o neakci, tedy zanedbávání, nepečování o dítě
- 5) takové chování dospělého poškozuje tělesný, duševní a sociální status dítěte

---

¹⁷ Kolektiv autorů, Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém, IREAS, Institut pro strukturální politiku, o. p. s. 2007, str. 9

¹⁸ Srovnej Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 23

V padesátých letech 20. století se problematikou týrání, zneužívání a zanedbávání dítěte, začali lékaři cíleně zabývat. Souhrnně ji označovali jako neúrazová poranění. V roce 1962 byl popsán tzv. syndrom bitého dítěte (Battered Child Syndrome). V pozdějších letech se pro tuto problematiku vžil pojem syndrom CAN (Child Abuse and Neglect). Syndrom CAN je tedy soubor nepříznivých příznaků v nejrůznějších oblastech a stavu vývoje dítěte i jeho postavení ve společnosti, v rodině především¹⁹.

Syndrom CAN zahrnuje tyto diagnostické kategorie:

- Psychické týrání
- Fyzické týrání
- Sexuální zneužívání
- Zanedbávání
- Šikanování
- Systémové týrání
- Sekundární viktimizace
- Munchausenův syndrom by proxy

6.1 Definice pojmu týrání

Týrání je takový projev chování a jiných osob, které dítě tělesně či duševně poškozují a ohrožují tak i jeho další vývoj.²⁰

6.2 Psychické týrání

Dalo by se říci, že co do rozkrývání jednotlivých kategorií syndromu CAN, je psychické týrání kategorií nejobtížnější. Zdokumentovat jej je totiž velice složité a při soudním řízení se obtížně dokazuje. Většinou tato forma provází ostatní kategorie syndromu CAN. V jednotlivých případech

---

¹⁹ Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 15

²⁰ Vágnerová, M.; Psychologie pro pomáhající profese

k němu však může docházet čistě samostatně. U psychického týrání jde o takové jednání, které má závažný nepříznivý vliv na citový vývoj a chování dítěte. Taktéž na rozvoj jeho osobnosti, interpersonální vztahy, či sebehodnocení. Psychické týrání může mít formu ponižování, výhrůžek, opovrhování, zesměšňování. Půjde i o případy, kdy rodiče permanentně srovnávají dítě s úspěšnějším sourozencem nebo jej nepřiměřeně zatěžují domácími povinnostmi či péčí o sourozence. Velmi časté je také citové vydírání dítěte. Shrňme, že psychické týrání může spočívat jednak v aktivním jednání – cíleném, záměrném a účelovém jednání nebo v pasivním jednání- kdy nenastává něco, co nastávat má. Ve druhém případě půjde o nedostatek lásky, nevšímavost rodičů, odmítání dítěte rodičem.

Příklad: Příběh z Linky bezpečí²¹

Na LB v pátek odpoledne zavolala 10 letá Lenka. Po počátečním ostychu se začala svěřovat se svým trápením. Když jí bylo 6 let, zemřela jí matka. Zemřela nešťastnou náhodou, srazilo ji auto, když byla s Lenkou venku. Lence se nic nestalo. Otec ji však často z její smrti obviňuje. První roky po matčině smrti se otec choval relativně dobře, snažil se. Pak začal chodit do restaurací, často se vracel pozdě v noci v podnapilém stavu. Lence dával nepřiměřené tělesné tresty, musela například 3 hodiny klečat na studené dlažbě za to, že zapoměla utřít prach. Také nesměla chodit ven bez jeho dovolení. V poslední době se však situace ještě zhoršila. Otec ztratil zaměstnání, chodí denně opilý. Zakazuje jí navštěvovat kamarádky, babičku. Babička k nim na návštěvu může chodit pouze o svátcích...

---

²¹ Jaroslava Hanušová, Násilí na dětech - Syndrom CAN, Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, str. 12

Pokud jde o následky psychického týrání, bude záležet na intenzitě, délce trvání a v neposlední řadě také na tom, na jakém vývojovém stupni rozvoje osobnosti dítěte k tomuto jednání dochází. Psychicky týrané dítě se může projevovat sníženým sebevědomím a sebedůvěrou, ustrašeností, bude obtížně vyjadřovat svá přání. Toto tvrzení však nelze vztahovat na všechny psychicky týrané děti, jiné děti se naopak mohou projevovat agresivně, být provokativní, lhát, utíkat z domova²².

6.3 Tělesné týrání

Další kategorií syndromu CAN je tělesné týrání. Zde jde nejen o vědomé tělesné ubližování dítěti, ale také pokud dospělý selže při jeho prevenci. Pokud existuje důvodné podezření, že k týrání dítěte dochází a nezabrání se mu. Tělesné týrání představuje všechny nepřiměřené akty násilí na dítěti. Vedle hrubého útoku na dítě se může jednat také o pravidelné tělesné trestání dítěte užívané jako převažující výchovný prostředek. Tělesné násilí na dítěti může mít za následek buď jeho zranění, nebo trvalé poškození a v tom nejhorším případě jeho úmrtí.

K bližšímu uchopení této problematiky si rozdělíme tělesné týrání na jednání aktivní a pasivní povahy²³:

6.3.1 Aktivní

- nepřiměřené bití rukou (pohlavky, facky) či různými nástroji (vařečka, řemen)
- kopání do dítěte, údery pěstí (má často za následek poranění vnitřních orgánů)
- popáleniny (např. cigaretou), opaření horkou vodou
- bodné rány (často nůžkami)

---

²² Srovnej Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 68

²³ Srovnej Hanušová, J. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s.

- vytrhávání vlasů, nepřiměřené tahání za ušní boltce
- odmrštění, odhození dítěte
- škrcení, dušení

Následkem tělesného týrání jsou poranění zavřená nebo otevřená.

Poranění zavřená

- otřesy mozku a míchy;
- pohmoždění především na trupu;
- poranění svalů, šlach;
- zlomeniny kostí;
- poranění hlavy - toto poranění je nejčastější příčinou smrti u týraných dětí

Poranění otevřená

- rány na hlavě;
- nitrooční krvácení;
- rány na hrudníku;
- popáleniny

6.3.2 Pasivní

K tomuto druhu týrání dochází v okamžiku, kdy nejsou uspokojeny některé z nejdůležitějších potřeb dětí. Nejen fyzické, také psychické a sociální. Jde o úmyslné, ale také neúmyslné nepečování o dítě, o opomenutí v péči o dítě nebo také nepochopení rodičovské role. Takto týrané děti se pak vyznačují celkovým nedostatečným rozvojem v mnoha oblastech. Patří sem zejména²⁴:

- nedostatek zdravotní péče - rodič vědomě odmítá preventivní a léčebnou péči. Jde například o příklad, kdy dospělý způsobí

---

²⁴ Srovnej Hanušová, J. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s.

dítěti nějakou újmu, bojí se následků, doufá ve spontánní uzdravení dítěte a tím mu prakticky odpírá první pomoc.

- nedostatky ve vzdělání a výchově - dospělý zanedbává dítě co do jeho vzdělanosti. Ta pak neodpovídá možnostem dítěte. Nejvážnější projev tohoto druhu týrání je negramotnost dítěte.
- porucha v prospívání dítěte neorganického původu - jde o poruchy vzniklé z nedostatečné výživy. Dítě je podvyživené, v jiných případech má nedostatek vitamínů. V těch nejhorších případech může dojít dokonce k zastavení růstu dítěte.
- nedostatek přístřeší, ošacení, ochrany - k těmto může docházet v důsledku přírodních katastrof, ale důvodem může být také finančně nízká úroveň rodiny.

Příklad²⁵:

Otec šestileté Vendulky z Prahy 5, aby na ni získal co nejvyšší sociální dávky, zakázal své dceři chodit a přivazoval jí na kočárek. Přenášel ji také na toaletu a do koupelny, všude ji vozil. Za jakýkoli pokus o chůzi ji bil páskem. Skutečně získal potvrzení o invaliditě dcery a byly mu přiznány nejvyšší sociální dávky. Vzhledem k tomu, že otec neplatil nájemné a byl vystěhován z bytu, přišlo se také na to, že záměrně mrzačil dceru. Dítě v důsledku předchozího jednání svého otce bylo vývojově opožděno.

K problematice tělesného týrání bych závěrem ráda dodala, že dítě může být fyzicky trestáno za určitou chybu, ale musí mu být přitom naprosto jasné a zřejmé, že rodič ho trestá proto, že mu na něm záleží a že mu není jedno, jaký z dítěte v dospělosti bude člověk. V podstatě se dá říct, že ho

---

²⁵ www.fod.cz/stranky/tyrani/pripady_/2.htm

trestá z lásky. To je zásadní rozdíl od situace, kdy třeba i nevelký fyzický trest je z malichernosti a rozmaru dospělého.

6.4 Sexuální zneužívání

V případech sexuálního zneužívání jde o nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahrnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoli, komu bylo dítě svěřeno do péče, a nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Sexuální zneužívání rozdělujeme na kontaktní (tzv. dotykové) a nekontaktní (tzv. bezdotykové)²⁶.

6.4.1 Kontaktní sexuální zneužívání

- dospělý dítě obtěžuje, líbá, osahává;
  - dospělý využije své fyzické síly a do dítěte vniká např. jazykem, prstem, nebo jinými předměty;
  - dospělý dítě znásilní - násilím vnikne penisem do vagíny, konečníku či úst dítěte;
  - může spočívat i v incestu - nejčastěji dojde k sexuální aktivitě mezi sourozenci;
  - řadíme sem také komerční zneužívání dětí jako je dětská pornografie, dětská prostituce a obchod s dětmi za účelem sexuálního zneužití;
- Sexuální zneužívání můžeme rozdělit podle závažnosti do tří stupňů:

- 1) velmi závažné formy: orální styk, vaginální a anální styk
- 2) středně závažné formy: hnětení a líbání prsou, vnikání prsty nebo předměty do vagíny, dotýkání se genitálií;
- 3) nejméně závažné: masturbace, focení, hlazení, líbání

---

²⁶ Srovnej Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 22; Srovnej Hanušová, J. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006, s. 13

6.4.2 Nekontaktní sexuální zneužívání

Tato oblast není zdaleka tak závažná, jako oblast kontaktního sexuálního zneužívání. Nicméně i tato forma může na dítěti zanechat trvalé následky. Půjde zejména o verbální sexuální návrhy vůči dítěti, exhibicionismus, kdy dospělý muž ukazuje svůj genitál dětem a nakonec voyeurismus, kdy se dospělý vzruší pozorováním nahého nebo svlékajícího se dítěte.

Příklad:

V tomto příběhu se jednalo o tři děti vyrůstající v asociální rodině. Matka se živila prostitucí, otec byl ve výkonu trestu. Chlapci byli ve věku dva a šest let, děvče ve věku čtyř let. Na šestiletém chlapci se sexuálního zneužívání dopouštěl jeho třináctiletý strýc - bratr matky, a to nejen zaváděním předmětů, například vařečky, do análního otvoru, ale také znásilňováním. Dítě pak stejné chování praktikovalo vůči svým dvěma mladším sourozencům.

6.5 Zanedbávání

Další z kategorií syndromu CAN se vyznačuje nedostatkem péče dospělého o dítě, jehož následkem je velmi závažné ohrožení vývoje dítěte. Zanedbávání je možné zaznamenat hned v několika oblastech. V oblasti tělesné dospělý dítěti nezabezpečí základní životní potřeby. V oblasti citové dítěti chybí pocit, že někam patří, rodičovská láska. V oblasti vzdělání dospělý selhává v zabezpečení pravidelného vzdělávání dítěte. Patří sem také oblast zdravotní péče, kdy se této dítěti nedostává nebo rodič zanedbá preventivní péči jako takovou.

Typicky zanedbané dítě nebude těžké identifikovat. Často bude špinavé, mnohdy hladové, unavené, s neurotickými příznaky v chování. Někdy se mohou vyskytnout případy zanedbání, kdy naopak bude dítě materiálně zabezpečeno, ale v důsledku časové vytíženosti obou rodičů

bude citově deprimované. Okolnosti v jejichž důsledku dojde k zanedbávání dítěte, mohou být dvojí²⁷: vnější a vnitřní.

6.5.1 Vnější okolnosti mající vliv na vývoj dítěte

- dítě je umístěno v kolektivní výchově;
- osiření dítěte;
- drogová, alkoholová závislost rodičů;
- slabá ekonomická a sociální úroveň rodiny;
- pracovní vytíženost rodičů

6.5.2 Vnitřní okolnosti mající vliv na vývoj dítěte

- nízký věk rodičů;
- nevyzrálost rodičů;
- duševní porucha rodičů;
- náboženský fanatismus rodičů

6.6 Šikanování

Šikanování je fyzické i psychické opakované omezování či týrání jedince v kolektivu. Agresorem bývá většinou starší, fyzicky zdatnější jedinec, který pochází z prostředí, kde je agrese prostředkem jednání. Od dětství bývá dominantní s malou nebo žádnou schopností empatie. Takový jedinec je zakomplexovaný, nejistý, s nedostatkem sebevědomí. Ze svého okolí si vybere oběť, která se nějakým způsobem odlišuje. Může jít o jedince handicapovaného, příslušníka národnostní menšiny, nebo jedince v kolektivu se neprojevujícího, působícího plaše. Jde tedy o druh agrese, jíž se jedinec nebo skupina dopouští vůči bezbrannému jedinci pro určitou

---

²⁷ Srovnej Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 24

jeho slabost či odlišnost. Nejtypičtější pro šikanu je hrubé fyzické násilí nebo ponižování jedince, typicky půjde o jeho obnažení před skupinou²⁸.

6.7 Systémové týrání

Tato forma týrání je působena samotným systémem, který vznikl za účelem prevence, ochrany a pomoci dětem a jejich rodinám. Systém institucí vytvořený za účelem ochrany dítěte v těchto případech selhává a naopak dostatečnou ochranu nezabezpečuje. V případě zdravotnických institucí může jít o opakované nadbytečné vyšetření, v oblasti školských institucí zase o ponižování, přetěžování dítěte, neadekvátní přístup k dítěti. V kolektivních zařízeních se systémové týrání odrazí ve špatné péči o dítě, které jsou těmto institucím do péče svěřeny²⁹.

Největší problém vidím v případě soudních institucí, kdy jsou děti oddělovány od rodin v situacích, v nichž to není bezpodmínečně nutné. Stejně tak závažná je i nedokonalost policejního systému ve vztahu k dětem, kdy je dítě v důsledku chybného postupu policejního orgánu vystavováno sekundární viktimizaci.

6.8 Sekundární viktimizace

Sekundární viktimizace je druhotné zraňování a vystavování dítěte nadbytečné psychické zátěži v průběhu policejního vyšetřování. Dítě se stalo obětí trestného činu, a pokud není policejní vyšetřování prováděno šetrně, dítě je podruhé traumatizováno³⁰.

K sekundární viktimizaci tedy nedochází přímo následkem trestného činu, ale tato je výsledkem reakce institucí a jednotlivců na oběť. Dítě je

---

²⁸ Srovnej Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 69 a 70

²⁹ www.zdravcentra.cz/cps/rde/xchg/zc/xsl/3141_3472.html

³⁰ Srovnej Dunovský, J., Dytrych, Z., Matějček, Z. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. 1. vydání. Praha: Grada Publishing, 1995, s. 97

sekundárně traumatizováno je-li nucené opakovat výpověď, je-li obviňováno ze lži, nebo v nejhrošším případě, je-li odebráno od rodiny.

6.9 Munchhausenův syndrom by proxy

Tento syndrom představuje zvláštní formu fyzického týrání dětí. Spočívá v tom, že rodič nejčastěji jeho biologická matka vytváří u dítěte potíže, pro které pak s dítětem vyhledává lékařskou péči. Cílem matky, které takto zneužívají své děti, je být středem pozornosti, být označovaná jako pečující, starostlivá a nepostradatelná. Na základě dosavadních poznatků byly stanoveny tři stupně závažnosti tohoto syndromu³¹:

- 1) na nejnižším stupni matka jen přehnaně fabuluje a falšuje lékařské dokumenty;
- 2) při druhém stupni už například přidává krev do moči dítěte;
- 3) ve třetím stupni je riziko úmrtí dítěte nejvyšší, matka zasahuje do samotného těla dítěte lékařskými nástroji, katetry, infuze. Může také způsobit smrt dítěte otrávením.

Znaky podle nichž je možné tento syndrom identifikovat:

- opakující se nebo přetrvávající onemocnění pro něž není dostatečné vysvětlení;
- uvažuje se o vzácném onemocnění nebo lékař doposud o takovém onemocnění neslyšel
- symptomy poruchy jsou pozorovány v matčině přítomnosti;
- matka působí jako velmi pozorná a je vždy s dítětem v nemocnici;
- dítě nereaguje na obvyklou léčbu;

---

³¹ Srovnej Kolektiv autorů. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém. 1. vydání. Praha: IREAS, Institutu pro strukturální politiku, o.p.s.: 2007, s. 16

- matka vypadá jako by se více starala o dění v nemocnici než o nemoc dítěte;

7. Faktory determinující zvláštnosti výsledku dětí

V této části své diplomové práce se budu věnovat faktorům ovlivňujícím výpověď dítěte. Mezi tyto faktory patří:

- subjektivní zvláštnosti nedospělců;
- sugestibilita;
- dětská fantazie a lež;
- věrohodnost dětské výpovědi;
- akomodační syndrom.

7.1 Subjektivní zvláštnosti nedospělců

Podle věku můžeme rozdělit děti do několika věkových kategorií. Jedná se o³²:

- a) předškolní věk (3-6 nebo 7 let);
- b) školní věk (raný 6-9 let, střední 9-12 let a starší 12-15 let);
- c) období dospívání neboli adolescence (10- 20 let)

Předškolní věk

Pro děti předškolního věku je charakteristické, že svou pozornost centrují obvykle na jeden percepčně nápadný znak, který považují za podstatný. Tudíž automaticky přehlížejí jiné, méně výrazné za to třeba znaky významnější. Děti v tomto věku posuzují situaci vždy jen z jednoho pohledu, že mohou existovat mnohé další, už nevnímají. Proto je pro ně pravdou to, o čem jsou subjektivně přesvědčeny. Jejich myšlení ještě není logické, je velmi nepřesné. Dítě předškolního věku si neuvědomuje rozdíl mezi fantazií a skutečností. Co neví, to si jednoduše domyslí. Fantazie u

---

³² Srovnej Vágnerová, M. Vývojová psychologie I. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005

předškoláka hraje značnou roli. Vyslýchající by měl tuto skutečnost mít při výslechu na paměti a případně vypovězenou situaci prověřit kontrolními otázkami.

Děti v tomto období dokážou odlišit věci živé a neživé, ale docela často tyto rozdíly přehlížejí a očekávají od neživých věcí projevy živých bytostí. Dítě například ostříhá panence vlasy a argumentuje rodičům tím, že vlasy přece dorostou.

Ve vztahu k délce trvání výslechu si musí vyslýchající uvědomit, že děti této věkové kategorie nemají ještě dostatečně rozvinutou pozornost, nedovedou ji rozdělovat, a proto musí vyslýchající délku výslechu v závislosti na věku dítěte uzpůsobit.

Představivost dítěte je velmi živá, nejedná se o vědomé lhaní. Stopy v paměti dítěte se uchovávají živelně bez úsilí si zapamatovat. Dítě si zapamatuje to, co na ně udělá dojem. Slovní projev u dítěte předškolního věku se bude omezovat na tisíc až tři tisíce slov. Dítě složitější slova komolí. Pro získání úplné a pravdivé výpovědi je vhodné používat otázky typu: co, kdo, proč, jak?

Ve věku kolem sedmi let je dítě teprve schopno přesného popisu skutečnosti.

Školní věk- raný

Nástup do školy je významným mezníkem v životě dítěte. Dítě se ztotožňuje s rolí školáka, navazuje velmi úzký kontakt s učitelem. U dítěte se vstupem do školy vzniká silná potřeba akceptace a ocenění. Dítě si osvojuje základní zákony logiky a respektuje vlastnosti poznávané reality. Běžně dochází k výkyvům uvažování, zvláště pokud je pro dítě úkol obtížný, bude se uchýlovat k intuitivnímu způsobu myšlení. Vyřeší ho tak, jak ho napadne, aniž by přemýšlelo, zda je taková možnost vůbec pravděpodobná. Hlavním pro něho je to, že úkol vyřeší a tím pádem i v jeho očích splní.

Dítě v tomto období již dokáže posuzovat skutečnost z více hledisek. Bere v úvahu různé souvislosti a vztahy. Mění se také pozornost dítěte, již se neváže na nápadné znaky, opouští od subjektivně atraktivních vlastností. Dítě je schopno se soustředit žádoucím směrem. Sedmileté sedm až deset minut, desetileté deset až patnáct minut. Školák už tedy nelpí na svém hledisku, které nemusí být objektivní. Mladší školák na rozdíl od předškoláka dokáže uvažovat komplexněji. Své poznatky určitým způsobem uspořádat.

Co se týká sluchových podnětů, tato oblast je pro malé školáky velmi obtížná. Pokud dítě sluchový podnět nezachytí, zpětně si ho již nevybaví.

7.2 Sugestibilita

Jedná se o schopnost přijímat nekriticky, automaticky a bezděčně cizí názory za své a převádět je do vlastního chování a prožívání³³. Tato vlastnost je mimo jiné závislá také na věku dítěte. Obecně platí, že u menšího dítěte je ovlivnitelnost vyšší a ubývá s přibývajícím věkem. Děti bývají při výslechu více ovlivnitelní než dospělí. Dítě reaguje na vyslychajícího velice citlivě, snaží se vyhovět jeho očekáváním, a proto v nemalé řadě případů uvádí to, o čem je přesvědčeno, že chce vyslychající slyšet. Je velmi nutné, aby vyslychající kladl důraz na správnou formulaci otázek, aby ty nějakým způsobem nenaznačovaly směr odpovědi. Velké riziko obsahují otázky, na něž má dítě odpovědět jen "ano" nebo "ne". V těchto případech budeme hovořit o tzv. otázkách uzavřených. Mladší děti mají také větší tendenci dospělému v odpovědích přitakávat, než odporovat. Tato skutečnost je způsobena tím, že dítě zápornou odpověď vnímá jako odpor vyjádřený vůči dospělému. V situacích, kdy si dítě nebude jednoznačně svou odpovědí jisté, bude také raději odpovídat kladně. Riziko tzv. uzavřených otázek je snadné zmírnit tím, že dítě

---

³³ Čírtková, L., Forensní psychologie., Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 325

jednoduše před kladením otázek upozorníme, že může kdykoliv říci "já nevím".

7.3 Dětská fantazie a lež

Dalším významným faktorem determinujícím výslech dětí je dětská fantazie. Tato hraje významnou úlohu při reprodukci vnímaného. Dítě si může určitou situaci vymyslet, poté jí několikrát opakovat, až se samo stane obětí svých fantazií. Pokud si dítě není vědomo nepravdivosti svých výroků, nemůžeme hovořit o lži. Bude záležet na zkušenostech vyslychajícího, jak rozliší pravdivé části výpovědi od vymyšlených. Dětskou lež můžeme rozdělit na:

a) lež s přímým účinkem:

a1) lež úniková;

a2) lež obranná;

a3) lež účelová.

b) lež bez přímého účinku.

Lež, prostřednictvím níž dítě uniká nepříjemné skutečnosti a neuvědoměle si nalhává situaci příznivější, je pouze prostředkem pro vypořádání se s určitými nezdary, nepochopeními ze strany dospělého. Za normální je možné označit také lež obrannou, pokud slouží k obraně dětské osobnosti v případě, kdy je s dítětem zacházeno nedůstojně. Problém nastává, lže-li dítě účelově, aby dosáhlo určitého cíle. Účelová lež může spočívat jak v tom, že dítě říká nepravdu, tak také v tom, že dítě pravdu zamlčí. Pokud dítě lže tak často, až svým výmyslům věří, budeme hovořit o tzv. chorobné lži. V těchto případech již lež může nabýt charakterového rysu. Vyslychající může z určitých rysů dětské výpovědi jednoduše dovodit, jestli je věrohodná.

Pokud jsou ve výpovědi výrazy, které dítě vzhledem ke svému věku samo od sebe nepoužije, může tato skutečnost vyslychajícího upozornit na fakt, že bylo dítě k výpovědi navedeno jinými osobami.

Stejně tak bude podezřelá výpověď, ve které dítě opakovaně zabíhá do stále větších detailů.

V neposlední řadě by na dětskou lež měly vyslychajícího upozornit logické mezery ve výpovědi dítěte.

7.4 Akomodační syndrom

Tento pojem je užíván především ve spojení se sexuálně zneužívanými dětmi, ale jelikož je jeho podstatou vyrovnání se dítěte s prožitým traumatem, můžeme ho aplikovat také na děti týrané. Akomodační syndrom je založen na pěti hlavních znacích³⁴:

1) znak utajování: dítě se za prožitý zážitek cítí provinile, má strach se přiznat k tomu, co prožilo. Protože pro dětský věk je typické egocentrické vnímání, dítě vidí věci kolem sebe pouze svými očima a nedovede si představit, že ostatní je vidí jinak. Protože se dítě stydí, vyvozuje z této skutečnosti mylně, že se na něho budou dospělí za jeho jednání zlobit, proto raději prožité skutečnosti utajuje.

2) znak bezbrannosti: týrané dítě by se mohlo obrátit o pomoc na dospělého, ale takhle v mnoha případech vůbec nepřemýšlí. Většinou se cítí v této situaci osamocené a agresivní jednání dospělého bere jako svůj úděl.

3) znak bezvýchodnosti: dítě se považuje za špatné, protože snášelo nebo dokonce ještě dokonce snáší jednání pachatele. Tento pocit bezvýchodnosti často umocňuje přítomnost dalších dětí v rodině. Dítě za ně cítí zodpovědnost a chápe situaci tak, že se za ně obětovalo. Po určité době dítě přivyká situaci.

4) znak odvolání obvinění: je velmi časté, že týrané dítě často mění svoji výpověď z obavy před reakcemi okolí. Může se stát, že dříve vypovězenou skutečnost následně zcela popře.

---

³⁴ Čírtková, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004

5) znak opožděného oznámení: jen velmi ojediněle dítě samo oznámí, že je týráno. Většinou se taková oznámení objeví jako reakce na jinou událost. Zde záleží na pozornosti a vnímavosti osob, které jsou s dětmi v častém kontaktu - učitelé, lékaři.

8. Stadia výslechu

Kriminalistika v souladu s požadavky trestního řádu rozlišuje následující tři stadia výslechu³⁵:

- a) úvodní stadium výslechu;
- b) stadium souvislého líčení (monolog);
- c) stadium otázek a odpovědí (dialog).

8.1 Úvodní stadium

V tomto stadiu vyslýchající dítě přivítá, představí se mu jménem a příjmením, případně mu sdělí svoji hodnost. Dále dítěti představí další osoby, které jsou výslechu přítomné. Zde bude záležet na tom, kde je výslech prováděn. Ideální je speciální výslechová místnost, v tomto případě bude spolu s vyslýchajícím ve stejné místnosti maximálně dětský psycholog, popřípadě tlumočník, půjde - li o výslech dítěte cizí národnosti. Bude-li výslech prováděn jinde než ve speciální výslechové místnosti, pak se okruh přítomných osob rozšíří. V úvodní fázi je nezbytné dítě poučit o jeho právech a povinnostech a to s ohledem na jeho mravní a rozumovou vyspělost. Pro získání si důvěry dítěte mu vyslýchající může předložit hračky, se kterými si dítě chvíli pohraje a následně pod vedením vyslýchajícího přejde do dalšího stadia.

8.2 Stadium souvislého líčení - monolog

Podstata této fáze spočívá v tom, že dítě samo vypovídá o skutečnostech, které vnímalo. Dítě je vyzváno, aby souvisle líčilo rozhodné skutečnosti. V žádném případě se v této fázi nedoporučuje dítě při

---

³⁵ Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2.vydání. Praha: C.H. Beck, 2004, s. 330

výpovědi přerušovat, pokud vysloveně neodbočuje od tématu. Pak je dobré, aby vyslychající dítě jemně navedl zpět. Zásadní význam v této fázi má analýza výpovědi v průběhu výslechu, o které je pojednáno podrobněji na jiném místě této práce.

8.3 Stadium otázek a odpovědí - dialog

V poslední části si vyslychající doplní, upřesní, zkonkretizuje informace získané z předcházejícího stadia. Vyslychající klade dítěti otázky týkající se jednotlivých skutečností, které nebyly z jeho výpovědi zřetelné. Ve fázi dialogu se vyslychající může dopustit množství chyb, které pak mohou mít negativní vliv na výslednou výpověď dítěte. Předně musí být otázky, které dítěti klade formulovány jednoznačně, srozumitelně a celkově spolu musejí logicky souviset. Nesmí být dítěti nápovědou, jak odpovědět. Vyslychající se má dítěte zeptat takovým způsobem, aby na jejich základě dítěti nebyla poskytnuta žádná informace. Otázky lze rozdělit na:

- **otázky doplňkové:** pomocí nich jsou zjišťovány okolnosti, o nichž dítě ve své výpovědi nehovořilo, ať už vědomě či nevědomě;
- **otázky upřesňující:** tyto směřují k ujasnění a zkonkretizování okolností, o nichž dítě vypovídalo nepřesně;
- **otázky připomínající:** mají dítěti pomoci vybavit si informaci, na níž si nevzpomíná;
- **otázky kontrolní:** prostřednictvím těchto otázek si vyslychající ověřuje pravdivost výpovědi dítěte.

9. Příprava výslechu

Výslech představuje náročnou a velice zodpovědnou činnost, jelikož úzce souvisí s právy a osobními svobodami jednotlivců. Aby byl tento úkon proveden v souladu se zákonem a také, aby vyslychající mohl říct, že je s jeho výsledkem spokojen, je potřeba, aby mu předcházela náležitá

příprava. Mluvíme-li o přípravě výslechu, bude se jednat o fázi, která v podstatě předurčuje, jak bude samotný výslech probíhat. Jde o činnost, kterou musí zabezpečit vyslychající, v této fázi si připraví všechno potřebné, aby byl provedený výslech úspěšný. Jde-li o výslech nezletilce, je příprava o to náročnější a musí jí být věnována o to důslednější pozornost.

Příprava výslechu obsahuje dvě fáze³⁶:

- Analytickou
- Syntetickou.

9.1 Analytická fáze

Tato fáze zahrnuje tři skupiny, na které je potřeba brát při výslechu zřetel. Jedná se o³⁷:

- znalosti, schopnosti a psychický stav vyslychajícího,
- analýzu dosud shromážděných materiálů,
- analýzu osobnosti vyslychaného.

9.1.1 Analýza znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího

Vyšetřovatel a psycholog jsou těmi, kteří výslech dítěte fakticky realizují. Tito lidé jsou pro práci s dětmi speciálně proškolení, proto by jejich celkový přístup k dítěti měl zaručit jeho co nejúplnější výpověď. Samozřejmě se může stát, že i přes veškerou snahu a profesionalitu vyslychajícího dítě z různých příčin spolupracovat nebude. Obecně ovšem platí, že čím zkušenější a lépe připravený vyslychající, tím zdařilejší výsledek výslechu. Připomeňme si, co by osoba vyšetřovatele měla splňovat. Zejména půjde o kladný vztah k dětem, vyšetřovatel si musí umět získat důvěru dítěte a to by bez jeho kladného vztahu k němu dost dobře nešlo. Vyslychající by měl být komunikativní, emočně vyzrálý, vyrovnaný, kreativní. Ve vztahu k dítěti trpělivý, vykazovat vysokou rezistenci vůči

---

³⁶ Srovnej Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2008

³⁷ Srovnej Pješčák, J., Bělkin, R. S. Kriminalistika II. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1984

rušivým vlivům, jako je špatná nálada, rozčilení, hněv. Dítě totiž okamžitě vycítí momentální stav dospělé osoby a podle toho se začne chovat. Vyslychající by měl také umět přizpůsobit úroveň svého myšlení úrovni myšlení dítěte. V neposlední řadě musí umět improvizovat, může mít detailně připraven plán výslechu, avšak nastalá situace bude vyžadovat okamžitou změnu jeho přístupu, čehož musí být vyslychající vyšetřovatel schopen. Někdy také záleží na pohlaví toho, kdo výslech provádí. Jestliže bylo kupříkladu dítě dlouhodobě týráno otcem, bude mnohem přínosnější, pokud výslech povede žena. Vyslychající musí být také vhodně oblečen, celkově má působit čitým a upraveným dojmem. Pokud jde o analýzu znalostí, schopností a stavu vyslychajícího, jde zejména o to, aby vyslychající poznal momentální stav své psychiky, aby si uvědomil negativní vlivy, které by případně mohly výslech ovlivnit. Pokud existují negativní vlivy, je potřeba je před samotným výslechem odstranit. Teprve pak může vyslychající zodpovědně říct, že může správně navázat kontakt s dítětem, že může adekvátně reagovat na změny výslechové situace, improvizovat, jednoduše řečeno – vést výslech.

9.1.2 Analýza dosud shromážděných materiálů

Pokud jde o analýzu materiálu, který byl doposud shromážděn, vyšetřovatel po jeho prostudování musí zejména stanovit jasné postavení dítěte v trestním řízení - zda půjde o svědka či poškozeného a taktéž stanovit k jakým skutečnostem bude dítě vypovídat. S ohledem na věk dítěte má být výslech proveden co nejdříve. Obecně platí, čím mladší dítě, tím kratší doba uchování poznatků v paměti. Navíc, pokud půjde o dítě týrané, to může být vystaveno zastrašování ze strany pachatelů a pozdější výslech může znamenat pro vyšetřovatele obtížnější navozování kontaktů s dítětem. Vyslychající si musí uvědomit, že optimální délka výslechu by měla být:

- a) 5-7 let: 15 minut

- b) 7-10 let: 20 minut
- c) 10-12 let: 25 minut
- d) 12-15 let: 30 minut
- e) 15-18 let: zde doba omezena není, je však nutné po jedné

hodině udělat přestávku

Výše uvedená časová rozmezí jsou teoretickými doporučeními, mohu na základě zhlédnutí záznamu z výslechu dítěte potvrdit, že skutečná délka výslechu dítěte je oproti uvedeným dobám delší. V konkrétním případě výslech šestiletého dítěte trval 45 minut. Je důležitá z hlediska seznámení se vyslychajícího s dosud získanými materiály. Vyšetřovatel si tedy musí důkladně prostudovat všechny dostupné materiály, zhodnotit jak ty, které mají charakter důkazní, tak také ty, které jsou toliko informativní. Vyslychající pokud nalezne rozpory či mezery ve shromážděných materiálech, může se pak při výslechu na jejich odstranění zaměřit. Tato fáze plní dvě funkce: kontrolní a studijní.

Kontrolní zajišťuje zjištění rozporů v materiálech, které by se právě při výslechu nepříznivě projeví. Pokud nejdou odstranit, je potřeba s nimi při výslechu počítat.

Podstatou studijní funkce je vyhodnotit již shromážděné materiály, což je důležité pro stanovení okolností charakterizujících skutkovou podstatu trestného činu, dále pak vytýčení hlavních otázek k objasnění, stanovení cíle výslechu, zjištění okolností pro stanovení taktiky jednotlivých výslechů.

Shromážděné materiály slouží ke zpracování plánu výslechu. Získaný materiál rozlišujeme dvojí:

- důkazní: to je takový, který bude v trestním řízení použit jako důkaz

- pomocný: tento nemá důkazní charakter, má ale taktický význam

Cílem analýzy takto shromážděných materiálů je zjistit fakta o vyšetřovaném skutku, fakta o vině či nevině obviněného. Zjistit rozpory, které vyvstaly a na základě toho vytvořit otázky k výslechu.

9.1.3 Analýza osobnosti vyslýchaného

Zde jde o co nejširší získání informací o vyslýchané osobě, o její rodině, vztazích, povaze, schopnostech, odchylkách v chování. Z toho se pak usuzuje, jak se bude vyslýchaný při výslechu chovat a vyslýchající tak může adekvátně přizpůsobit i svůj postup při výslechu. Jde například o životopisná data, styky vyslýchaného, jeho chování na veřejnosti i v soukromí, záliby, dostupná zdravotní dokumentace zejména pokud byla osoba léčena na psychiatrii. Analýza bude záviset na konkrétním případě, v závislosti na takovém může být někdy velmi obsáhlá, zahrnovat široké zjišťování. Jindy může být méně náročná. Na základě analýzy si vyslýchající může udělat jakýsi scénář, jak se bude dítě v průběhu výslechu chovat.

9.2 Syntetická fáze přípravy výslechu

Je vrcholem celé přípravy výslechu. Vyslýchající v této fázi na základě poznatků získaných v analytické části vytvoří podmínky provedení výslechu. To znamená, že provede volbu taktických postupů a zpracuje plán výslechu.

9.2.1 Výslechové prostředí

Efektivita výslechu velmi závisí na prostředí, kde je výslech prováděn. Děti reagují na prostředí velice citlivě, výpověď v důsledku strachu a úzkosti dítěte ze strohého policejního prostředí pak může být značně znehodnocena. V rámci syntetické fáze je tedy pro výslech dítěte

toto prostředí mimořádně důležité. Na tomto místě budu velkou pozornost věnovat speciální výslechové místnosti. V roce 2007 byl Republikovým výborem pro prevenci kriminality vyhlášen program Zřizování speciálních výslechových místností pro dětské oběti a svědky Policií ČR. Cílem programu je zejména zajištění co nejnižší míry sekundární viktimizace dítěte. Výslechové komplexy jsou vybaveny nejmodernější záznamovou technikou tak, aby bylo umožněno zajistit kvalitní záznam výslechu a dodržet tak podmínku stanovenou trestním řádem, a to výslech dítěte neopakovat. Prvotní myšlenkou programu bylo vytvořit v každém kraji jednu výslechovou místnost, přičemž náklady na její vybudování dosahují zhruba 300.000,- Kč³⁸. V důsledku toho je zavádění speciálních výslechových místností v praxi obtížné. Pro účely diplomové práce jsem navštívila speciální výslechovou místnost v Ostravě, která byla vybudována již v roce 2006 a stala se tak první výslechovou místností v republice tohoto druhu.

Zvláštností zařízení je jednak skutečnost, že není součástí policejní budovy ale kojeneckého ústavu a pak také, že je zde poskytována péče 24 hodin denně, což je v případě znásilnění velmi pozitivním přínosem. Dítěti se tak dostane pomoci psychologa i lékaře ihned.

Komplex místností je složen z pracovní, technické a monitorovací místnosti.

V pracovní místnosti³⁹ probíhá vlastní výslech dítěte. Pro tyto účely je vybavena jako dětský pokojíček, tak aby u vyslýchaného vzbuzovala uklidňující a nestresující atmosféru. Její uspořádání a vybavení musí odpovídat požadavkům na vhodné prostředí pro práci s dítětem. Oproti klasickým policejním služebnám, ve kterých bývá výslech zpravidla

---

³⁸ www.mvcr.cz

³⁹ viz. obrázek č. 1; č. 2; č. 3, zdroj: www.mvcr.cz

prováděn, je ve speciálních výslechových místnostech na zemi položen koberec, po stěnách rozvěšeny obrázky s dětskými náměty, police s hračkami, barevné polštářky. Dítě se může při výslechu posadit do červené nebo modré sedačky. Není bez zajímavosti, že sexuálně zneužívané dítě si ve většině případů k posazení vybere sedačku červenou. V místnosti vše působí útulným a milým dojmem. Nedílnou součástí pracovní místnosti jsou také demonstrační pomůcky "Jája a Pája"⁴⁰.

Obrázek č. 1

---

⁴⁰ Plšková, A. Jája a Pája. Kriminologický sborník 1995 č.9

Obrázek č. 2

Obrázek č. 3

Technická místnost⁴¹ slouží jako zázemí pro policejního technika. Je zde umístěna technologie pro ovládání a přepínání kamer, úpravy zvuku a pro pořízení obrazového a zvukového záznamu, dále počítač s možností zpracování pořízených záznamů, DVD rekordér a VHS rekordér umožňující nahrávat záznam na DVD nebo kazetu VHS. Ke sledování nahrávaného záznamu slouží televizní přijímač. V pracovní místnosti jsou mikrofony a kamery nenásilně rozmístěny tak, aby dítě co v nejmenší míře stresovaly a přesto aby byla zajištěna dostatečná kvalita snímaného materiálu. Pro zajímavost uvádím poznatek, který mi sdělil MUDr. Novotný při mé návštěvě speciální výslechové místnosti v Ostravě Zábřehu, že počítač v technické místnosti není vybaven harddiskem, proto není možné záznam výslechu zneužít. Vlastní DVD disk si vyšetřovatel po výslechu odnáší a tento se stává součástí policejního spisu.

Obrázek

č. 4

---

⁴¹ viz. obrázek č. 4; zdroj: www.mvcr.cz

Poslední z výše uvedených místností je místnost monitorovací⁴². Účelem monitorovací místnosti je, aby zúčastněné osoby (obhájce, státní zástupce, zákonný zástupce, soudce, atd.), nebyly osobně přítomny v pracovní místnosti s vyslychaným. Tak vysoký počet osob by byl pro dítě stresujícím faktorem. Jejich potřebám slouží mikroport, přes který mohou prostřednictvím vyslychajícího vznášet doplňující otázky.

Obrázek č. 5

9.2.2 Démonstrační pomůcky "Jája a Pája"

Tyto pomůcky byly do praxe kriminalistů zavedeny v roce 1995. Jejich autorkou je PhDr. Alena Plšková. Pomůcky jsou využívány zejména v případech, kdy dítě není schopno či není ochotno vyjádřit se k případu verbálně, ale raději demonstruje chování pachatele prostřednictvím loutek. Panenky jsou zhruba šedesát centimetrů vysoké, mají pohlavní orgány odpovídající věku předškolního dítěte. Na této věkové skupině dětí jsou

---

⁴² viz. obrázek č. 5

totiž trestné činy páchaný nejčastěji a děti se proto s loutkami lépe identifikují.

Desatero zásad pro používání loutek Jája a Pája⁴³:

- 1) důkladně znát celý případ, posudky a expertízy;
- 2) připravit si písemně okruhy otázek s ohledem na věk dítěte a seznámit se záměry všechny zúčastněné;
- 3) vytvořit podmínky pro nerušený výslech;
- 4) záznamovou techniku používat nenápadně;
- 5) při navozování kontaktu dbát věku dítěte a povahu případu včetně slovníku pro dítě pochopitelného;
- 6) loutky představit, nechat dítětem osahat, nevnucovat je;
- 7) výslech vést tak, aby byla zajištěna spontánnost výpovědi;
- 8) při únavě dítěte nebo jeho přechodu do hry výslech přerušit a dítě zaměstnat jinak;
- 9) po ukončení výslechu nechat dítě s loutkou pohrát, pochválit ho, postupně odvést do pozitivní reality;
- 10) zabezpečit přepis celého výslechu do protokolární formy

9.2.3 Konkrétní případy výslechu dítěte s použitím demonstračních pomůcek

Případ Štefan; věk 5 let

V tomto případě byla loutka použita pro podání výpovědi, aniž by se zdlouhavě vysvětlovalo. Vyšetřovatelka podala chlapci loutku s tím, aby ukázal, co otec udělal s malým bratříčkem. Štefan loutkou mrštil o zem.

Případ Lenka; věk 5 let

---

⁴³ VHS Metodika výslechu s použitím loutek; 7.3.1995

Lenka byla opakovaně zneužívána prarodičem. Na panence demonstrovala, jak byla osahávána. Vyšetřovatelka ji nejdříve nechala s loutkou seznámit, nechala Lenkou panenku vysvléknout a upozornila ji, že "panenka je jako opravdová holčička". Z této ukázky bylo patrné, jakých chyb se vyslýchající může snadno dopustit. Otázky byly pokládány nekoordinovaně a dítě jimi bylo zahlceno.

10. Taktika výslechu

Cílem výslechu je získání úplné a pravdivé výpovědi. Proto je otázka volby taktických postupů velmi důležitá. Jde o to, aby vyslýchající zvolil co nejefektivnější taktický postup, aby získal výpověď úplnou a pravdivou. Základními taktickými postupy jsou⁴⁴:

1. formování psychologického kontaktu,
2. analýza výpovědi v průběhu výslechu,
3. pomoc vyslýchanému k překonání zdánlivě zapomenutého a subjektivních nedostatků reprodukce,
4. psychologické působení na lživě vypovídajícího za účelem získání pravdivé výpovědi.

10.1 Formování psychologického kontaktu

Velice důležitým činitelem, na němž závisí výsledek výslechu, je jeho celková atmosféra. Navázání psychologického kontaktu bude především znamenat navození takové atmosféry, v níž dítě nebude mít potřebu vyslýchajícímu něco zamlčovat, tajit, ale bude chtít vypovídat pravdivě. Něco málo o tom, jak by měl vyslýchající postupovat, aby v dítěti vzbudil důvěru podat úplnou a pravdivou výpověď už bylo výše řečeno. Při prvním setkání s dítětem se musí vyslýchající především náležitě představit. Sdělí dítěti své jméno a příjmení, v závislosti na rozumové

---

⁴⁴ Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s.11

vypěstlosti dítěte také svoji hodnost. Dítěti přiměřeným a šetrným způsobem objasní důvod, pro který je s ním výslech veden. Vyslýchající se může opřít o vztah dítěte a rodiče, pochopitelně pouze za předpokladu, že rodič není v daném případě pachatelem. V praxi pak formulace může vypadat následovně: "Jiříku, říkala Ti maminka, o čem si tady budeme dneska povídat?" nebo "Jiříku, co Ti maminka řekla, proč jste sem dnes přišli?". Podobných důvodů je nesčetně mnoho, je na vyslýchajícím, který zvolí. Velmi důležité je dítě oslovovat jeho jménem a dívat se mu zpřímá do očí. Dále vyslýchající upozorní dítě na skutečnost, že jeho výpověď bude monitorována, ukáže mu po místnosti zabudované kamery a ujistí dítě, že se nemá čeho obávat.

Složitá je otázka poučení dítěte. Dítě musí být poučeno přiměřeně své rozumové a věkové vypěstlosti. V praxi není ojedinělé, že vyslýchající dítě použít zapomene. V takovém případě je pak nutné celý výslech znovu opakovat, což je z hlediska zákonné úpravy nežádoucí. Představme si situaci, jak vysvětlit šestiletému chlapci, že pokud nechce vypovídat proti svému příbuznému, má právo výpověď odepřít. Tato problematika je opravdu velmi složitá. V první řadě je potřeba dítěti vysvětlit celou situaci, sdělit mu jaká má práva a zároveň povinnosti a to vše takovým způsobem, aby tomu v závislosti na svém věku porozumělo. V praxi bude jednodušší pracovat s dítětem, jež se stalo obětí zneužívání vlastního strýce než vlastního otce. Dítě se v takovém případě proti svému vlastnímu rodiči vypovídat bojí, je proto potřeba mu vysvětlit, že nemusí mít strach, že ať už otec nebo matka nemá právo dítěti ubližovat. Je také nutné dítěti objasnit, že je správné mluvit o tom, co se stalo, jelikož lidé, které takové věci dělají, jsou za ně odpovědní a musí za ně být také potrestáni. Dítě musíme poučit o tom, že může během výslechu říct kdykoliv "já nevím" nebo "já si nepamatuji". Dále musí být dítěti srozumitelně vysvětleno, že musí mluvit pravdu, bez toho aby si vymýšlelo. Jak jsem již uvedla výše, problematika

poučení dítěte je záležitost složitá a náročná a právě zde se může velmi dobře uplatnit dětský psycholog.

Příklad:

30.10.2007 proběhl výslech nezletilého C.J. (*2001) ve speciální výslechové místnosti v Ostravě - Zábřehu za účasti policejního vyšetřovatele a dětského psychologa. Chlapec byl vyslýchán zhruba šedesát minut, ale vzhledem k tomu, že ze strany vyslýchajícího bylo opomenuto v souladu s § 101 odst. 1 Trestního řádu dítě poučit přiměřeně jeho věku, musel být celý výslech zopakován následující den. Vyslýchající chlapce poučila následujícím způsobem: "Chrisi (jednalo se o cizince), byla bych ráda, kdybys mi řekl, co se stalo, musíš mi říct jen pravdu, celou pravdu a nesmíš si vymýšlet. Víš, co je to vymýšlet si?". Chlapec odpovídá: "že když lžeme.". Načež vyslýchající souhlasně pokyvuje: "..takže tomu rozumíš a řekneš mi jen, co se doopravdy stalo". Vzhledem k tomu, že pachatel nebyl vůči dítěti osobou blízkou, což vyšetřovatelka předem otázkami kladenými dítěti zjistila, část poučení o možnosti odepření výpovědi mohla být vynechána.

Výslech je zpravidla zahájen rozhovorem o běžných věcech, jako je škola, zájmy dítěte, kamarádi. Od tohoto volného rozhovoru vyslýchající přejde plynule k předmětu výslechu. Nejprve dítě mluví samo, pak by měl vyslýchající přistoupit ke kladení otázek. Otázky musí být formulovány jasně a konkrétně, neměly by být navádějící k určité odpovědi. Vyslýchající musí mít vždy na zřeteli, že chce-li být při získávání plné a pravdivé výpovědi úspěšný, nesmí se nad dítětem nijak nadřazovat, odsuzovat ho za to, co udělalo. V žádném případě se vyslýchající nesmí snažit o navázání kontaktu pomocí nereálných slibů. Může se stát, že vyslýcháný nemusí mít zájem vypovídat vůbec, někteří vypovídají nepravdivě. Vyslýchající musí tedy působit na psychiku vyslýchaného tak, aby vyslýcháný chtěl vypovídat úplně a pravdivě. Ideální je, pokud se

vyslýchajícímu podaří navodit laskavé klima. Dítě je velmi citlivé, dokáže z chování dospělého jeho názor velmi dobře vycítit, proto ve snaze "zalíbit se mu" může svoji výpověď zkreslit. Opakem psychologického kontaktu je psychologický střet, neboli konflikt mezi zájmy vyslychaného a vyslychajícího. Dochází k němu, nepodaří-li se navázat psychologický kontakt, protože dítě je silně motivováno nevypovídat vůbec nebo lživě. Pak nezbyvá, než aby vyslychající zvolil takovou taktiku, aby vyslychaného přiměl vypovídat pravdivě.

Příklad:

Z výsledku J.CH. dne 31.10.2007 provedeného ve speciální výsledkové místnosti v Ostravě Zábřehu: vyslychaný chlapec je cizinec a v ČR tráví letní prázdniny u babičky. Vyslychající se chlapce ptá na jméno matky a otce. Dále na to, jak se mu u babičky líbí, zda má v ČR nějaké kamarády. Pak následují otázky týkající se osoby pachatele, zda se jednalo o osobu cizí nebo příbuznou. Vyslychající se nezapomněla přesvědčit, zda chlapec rozumí výrazu příbuzný. Chlapec byl zprvu nervózní, protože spolu s ním byly v místnosti tři dospělé osoby - policejní vyšetřovatelka, dětská psycholožka a tlumočnice. Postupně se vyslychající podařilo získat si jeho důvěru a chlapec za pomoci loutek "Jája & Pája" spolupracuje.

10.2 Zvláštnosti analýzy průběhu výsledku

Vyslychající si v rámci důkladné přípravy výsledku analyzuje shromážděný materiál, stanoví okruhy otázek, které dítěti bude klást, seznámí se s osobou dítěte, s jeho rodinnou anamnézou. Jakmile je vyslychající takto podrobně seznámen s okolnostmi případu, může v průběhu výsledku, zjistí-li, že dítě vypovídá nepravdivě, na tuto skutečnost pružně reagovat. Při analýze výpovědi dítěte, musí mít vyslychající stále na mysli, že u dítěte mohlo jednoduše dojít ke zkreslení informace v důsledku toho, že dítě událost vnímalo neúplně, nepřesně, že si nezapamatovalo určité skutečnosti. Dítě nemusí dostatečně rozumět určitým souvislostem,

může mít potíže s používáním jednotlivých výrazů. To vše musí vyslyšající u výslechu zohlednit. Vyslyšající by měl pokaždé, když vidí, že si dítě není jisto tím, co říká, klást objasňující otázky. Dítě používá svůj výrazový aparát, který by měl vyslyšající, pokud chce získat od dítěte co nejkvalitnější výpověď, přijmout za svůj⁴⁵. To znamená, jedná-li se o případ sexuálního obtěžování, vyslyšající většinou prostřednictvím loutek zjistí, jak dítě jednotlivé pohlavní orgány označuje.

Příklad:

Ukázka z výslechu nezletilého J.CH. ze dne 31.10.2007 provedeného ve speciální výslechové místnosti v Ostravě Zábřehu:

Vyslyšající: "Pusenko, víš, ten pán nebyl hodný, a potřebovali bychom vědět, co Ti ukazoval, protože on by to mohl ukazovat i dalším dětem. Zkus si trošičku vzpomenout, nemusíš se ničeho bát."

J.CH.: "Pepík mi ukazoval... v tom telefonu"

Vyslyšající: "...v tom telefonu, abychom si rozuměli, měl to, co mají kluci mezi nohama?"

J.CH.: "Hm (chlapec pokyvuje souhlasně hlavou)"

Vyslyšající: "Ty tomu říkáš Pepík?"

J.CH.: "Hm (chlapec opět souhlasně pokyvuje)"

V tomto konkrétním případě pachatel nejprve nezletilým chlapcům ve věku šesti a sedmi let ukazoval v mobilním telefonu pornografické snímky, poté si obnažil svůj pohlavní úd, ukazoval ho nezletilým a požadoval po nich sexuální uspokojování.

10.3 Zvláštnosti pomoci k překonání zdánlivě zapomenutého

---

⁴⁵ Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání, Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s.45,68

Tento taktický postup použijeme v případě, kdy dítě zapomene některé z okolností, které jsou pro konkrétní případ důležité, nebo je vzhledem ke své rozumové vyspělosti ještě nedokáže přesně reprodukovat⁴⁶. Obecně se doporučuje, aby vyslychající v takovém případě zjistil události, které mohly dítě zaujmout. Jestliže si dítě na detaily vzpomene, může si znovu vybavit celé události pomocí asociací. Pokud si dítě nemůže vzpomenout na časové údaje, doporučuje se orientovat výslech i na vedlejší události, které časově souvisejí s předmětem výslechu. Mnohdy dojde k situaci, kdy dítě skutečnost nedokáže popsat vůbec, protože tato je pro něho neznámá, je však schopno ji demonstrovat pomocí loutek "Jája a Pája". Někdy se může jevit přínosným, když vyslychající požádá dítě, aby určitou situaci nakreslilo.

Jak již bylo v mé práci několikrát uvedeno, u nedospělců byla prostřednictvím nejrůznějších psychologických výzkumů prokázána zvýšená sugestibilita, proto se při výslechu nedoporučuje tzv. napovídání.

10.4 Zvláštnosti překonání lživé výpovědi

Rozpoznat lež je z různých důvodů poměrně složitou záležitostí. Vždy záleží na tom, jak je dítě ve lhaní obratné a pak především na schopnostech vyslychajícího, zj. na jeho vnímavosti, pozornosti a citlivosti. Jestliže má vyšetřovatel podezření, že dítě nemluví pravdu, může využít některý z taktických postupů, jejichž účelem je právě překonání lživé výpovědi. Přibližme si je:

10.4.1 Odhalení a následné odstranění příčiny, která dítě ke lživé výpovědi vede

Dítě může vypovídat lživě z různých důvodů. Půjde zejména o strach z reakce jeho rodiny, strach z toho, že mu nebude okolí věřit nebo že ho za takové chování odsoudí. Hned v úvodu výslechu by měl proto vyslychající

---

⁴⁶ Konrád, Z., Němec, M., Novotný, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání, Praha: Policejní akademie ČR, 2008, s.46

dítě přesvědčit, že to o čem si budou společně povídat, zůstane mezi nimi, že dítě nemusí mít strach z negativní reakce okolí, protože všechno co vyslychajícímu sdělí, bude důvěrné a nikdo z těch, z nichž má dítě strach, tyto informace nezíská.

Příklad:

Z výslechu J.CH. ze dne 31.10.2007 provedeného ve speciální výslechové místnosti v Ostravě Zábřehu: chlapec nechtěl z ostychu a z reakce okolí přiznat, že byl pachatelem nucen k jeho orálnímu uspokojení. Vyslychající se různými způsoby snažil dítě tohoto pocitu zbavit, nicméně chlapec tuto skutečnost během celé své výpovědi popíral.

10.4.2 Stimulování kladných vlastností vyslychaného

Základní podmínkou tohoto postupu je velmi dobrá znalost osobnosti vyslychaného nezletilce, jeho vlastností, morálních hodnot. Cílem pak bude, aby vyslychající působil na kladné vlastnosti dítěte tak, aby vyšší morální city převýšily motivaci lhát⁴⁷.

Příklad:

Z výslechu J.H. (*2000) ze dne 24.08.2007 provedeného ve speciální výslechové místnosti v Ostravě Zábřehu: vyslychající po celou dobu výslechu dítě chválila jak je hodný chlapec, jak by na něho byli rodiče pyšní, jak je šikovný. Slíbila mu také, že ho po výslechu za jeho pravdivou výpověď odmění. Slib nebyl nereálný, chlapec po skončení dostal odměnu ve formě sladkostí.

10.4.3 Využití emocionálního napětí vyslychaného

Dítě se jako oběť týrání nachází ve značném psychickém napětí a skutečnost, že je vyslycháno policejním vyšetřovatelem toto napětí ještě

---

⁴⁷ Srovenj Musil, J., Konrád, Z., Suchánek, J. Kriminalistika. 2 vydání, Praha: C.H. Beck, 2004, s.334-335

zvyšuje. Pokud dítě lže, je toto napětí o to větší. Je proto dobré u výslechu nezletilců použít formulaci, že pokud řekne, co se opravdu stalo, značně se mu uleví. Ve většině případů však tlak a napětí mohou působit nepříznivě na duševní vývoj dítěte, proto se tento postup u výslechu nezletilců nevyužívá.

10.4.4 Využití vnitřních rozporů výpovědi s ostatními důkazy ve věci

"Tento taktický postup je velmi efektivním postupem založeným na systému logických operací."⁴⁸ Vyslýchající předkládá vyslýchanému jeho vlastní tvrzení spolu s objektivně zjištěnou skutečností a žádá o vysvětlení rozporů mezi nimi. Vyslýchající by měl dítě nejprve upozornit na rozpory menší závažnosti postupně přejít k těm závažnějším. Může také žádat, aby dítě zopakovalo určitou část výpovědi. Pokud dítě opakuje určitou skutečnost stále stejnými slovy, může to svědčit o nepravdivosti výpovědi.

---

⁴⁸ Musil J., Konrád Z., Suchánek J.; Kriminálnístika, 2.vydání Praha: C.H.Beck, 2004, s.335

11. Věrohodnost výpovědi

Závěrem své diplomové práce bych se ráda alespoň krátce věnovala problematice věrohodnosti dětské výpovědi. Pojmem věrohodnost výpovědi se označuje míra shody výpovědi se skutečností. Věrohodný svědek líčí události přesně, bez zkreslení, tak, jak skutečně proběhly⁴⁹. Nevěrohodná výpověď zahrnuje informace zkreslené, smyšlené, neodpovídající skutečnosti. Mohou se vyskytnout také zcela smyšlené výpovědi, ale k těm dochází zřídka. Daleko pravděpodobnější bývá kombinace pravdivých a nepravdivých informací. Vychází se z poznání, že děti jsou běžně způsobilé poskytnout věrohodnou výpověď⁵⁰. Různé výzkumy dokazují, že schopnost reprodukovat mají děti školního věku lepší než vysokoškoláci. Dokonce i předškolní děti mohou pozoruhodně přesně líčit smysluplné události. Děti totiž na rozdíl od dospělých méně filtrují dříve pozorované události, proto postřehnou i nepatrné detaily, které dospělým unikají. Prožité události si pamatují spíše popisným způsobem⁵¹.

Proti tomuto tvrzení stojí námitky, že dětská paměť je příliš mělká, představivost příliš rozvinutá, dítě nadmíru sugestibilní, než aby bylo schopno vypovídat věrohodně. Že jde o věrohodnou výpověď vyplývá především z toho, že je prostá rozporů ve výpovědích, které byly získány v různých časových odstupech, že dítě konkrétně jasně a nestereotypně líčí pozorovaný děj, že jeho popisované události mají logický smysl, že popisuje své pocity a nálady, které při prožité skutečnosti vnímal.

Věrohodnost můžeme rozlišit na obecnou a speciální. Obecná věrohodnost vyjadřuje, že dítě má odpovídající předpoklady objektivně vnímat, pochopit a vybavit si události z každodenního života. To znamená,

---

⁴⁹ Kolektiv autorů. Základy soudní psychiatrie a psychologie. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 83

⁵⁰ Špeciánová, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. 1. vydání. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2003, s. 105

⁵¹ Srovnej Netík, K. O posuzování věrohodnosti výpovědi. Psychologie dnes. 1998, roč. 4, č. 9

jestli není dítě duševně nemocné nebo nemá jiné poruchy, které by ovlivňovaly úroveň jeho vnímání. Obecnou věrohodnost si můžeme představit jako určitou komplexní psychologickou charakteristiku osobnosti⁵².

Věrohodnost speciální se už týká samotné výpovědi. Posuzuje se zde, zda je konkrétní výpověď pravdivá a do jaké míry koresponduje se skutečností. Prověřuje se, zda nejsou u dítěte dány důvody, pro něž by mohlo lhát, jako je strach, ochrana jednoho z rodičů nebo stud z prožité události.

Pokud jde o vztah mezi obecnou a speciální věrohodností, ten není symetrický. I obecně nevěrohodná osoba může podat v konkrétním případě věrohodnou výpověď a naopak. Obecně vysoce věrohodná osoba může za určitých okolností vypovídat křivě.

Jaké jsou tedy znaky věrohodné výpovědi dítěte? Obecně lze říci, že dítě, které určitou skutečnost opravdu prožilo, k ní má co říci. Jeho výpověď bude v závislosti na jeho věku a rozumové vyspělosti bohatá, bude obsahovat takové detaily, které musely být vnímány, protože lze s určitostí vyloučit, že by si je dítě vymyslelo. Dítě je totiž vzhledem ke svému věku, vědomostem nebo neznalosti prostředí nemůže znát. Stejně tak pokud si dítě vybaví pach či zvuk, tento fakt napovídá, že výpověď bude věrohodná. Pro věrohodnost výpovědi také svědčí, pokud dítě bude vypovídat o určitých obtížích, které v dané situaci zažilo a o způsobu, jak se s takovými obtížemi vyrovnalo. Použijme příkladu, kdy matka zavírala dítě do kůlny. Dítě později vypovědělo, že se nejprve snažilo dveře otevřít a když to nešlo, hledalo další způsoby, jak se dostat ven. Pokusilo se vylézt oknem, pak rozbít dveře. Jedním z dalších znaků věrohodné výpovědi je

---

⁵² Čírtková, L. Forenzní psychologie. 1. vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 361

tzv. nepochopení děje. Pokud dítě popisuje děj, kterému příliš nerozumělo, jde o kritérium subjektivní pravdivosti. Lhář totiž potřebuje přesvědčit o své pravdě, proto by těžko vymýšlel příběh, kterému by sám nerozuměl. Dalším typickým znakem věrohodnosti jsou asociace. Dítě se zmíní o tom, co mu během prožitého zážitku prolétlo myslí. Je velmi malá pravděpodobnost, že by dítě bylo schopno používat asociací, pokud by jeho výpověď byla nepravdivá. Na závěr bych chtěla dodat, že platí, že to, co dítě v kritické době vnímalo, tedy osoby, místo, čas a o co šlo, by se nemělo měnit. Vedlejší informace se měnit mohou. Překvapivé a zavádějící by naopak bylo, kdyby dítě bylo ve své výpovědi stereotypní bez přirozených strukturálních změn.

Nyní si přiblížme znaky nevěrohodné výpovědi. Dítě v takovém případě odmítá rozšířit nebo doplnit své sdělení, typicky není schopno si vzpomenout na hlavní momenty děje, ale spolehlivě si vzpomíná na podružné detaily. Dalším typickým znakem jsou opakovaná stereotypní sdělení bez jakýchkoli změn v drobných detailech. Opakuje-li totiž vyslýchané dítě určité sdělení, objevují se drobné přirozené změny (např. lehce změni pořadí uváděných detailů). Lživé partie výpovědi však zůstávají beze změny. Dítě, které nevypovídá pravdivě, může často působit na vyšetřovatele drze až útočně. Toto tvrzení však jistě nemůžeme považovat za pravidlo.

Pokud jde o zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi v závislosti na věku vyslýchaného dítěte, rozbor více než sta znaleckých expertíz, realizovaných v letech 1976 až 1983 ukázal, že nejspolehlivější jsou výpovědi dětí mladšího školního věku. Za nejpříznivější věk z hlediska věrohodnosti se považuje období mezi 9. a 11. rokem. U chlapců toto příznivé období přetrvává přibližně do 13 až 14 let, u dívek začínají být po 10. až 12. roce výpovědi méně spolehlivé. Dívky jsou totiž v tomto období značně citově nevyvážené, afektivní, projevuje se u nich zvýšená sexuální

vnímavost a zvědavost apod. Mnohdy si dokážou předem dokonale připravit výpověď a vypovídat v závislosti na kladném či záporném citovém zaměření, které mají k zúčastněným osobám. Citová a povahová nevyrovnanost v době dospívání může být faktorem, který činí hodnotu jejich výpovědí zcela pochybnou.

Výše jsem uvedla, že věrohodnost výpovědi dětí předškolního věku může být větší, než vysokoškoláků. Tento názor samozřejmě není uznáván obecně. Někteří odborníci tvrdí, že na věrohodnost výpovědi dítěte předškolního věku nelze příliš spoléhat. Problematickou se jeví zejména spolehlivost časových údajů. Zkušenosti některých vyšetřovatelů jsou takové, že do deseti let je věrohodnost dětské výpovědi zpravidla nízká, teprve později se pomalu zvyšuje. Tento závěr lze doložit i příkladem z vyšetřovatelské praxe.

Pětiletý chlapec byl vyslýchán jako svědek trestného činu pohlavního zneužívání své sestry neznámým mužem. Při výslechu uvedl, že situaci pozoroval asi po dobu 25 minut. Po čase byl zadržen recidivista, který byl v době činu pozorován poblíž místa události. Poškozená ho nepoznala, neboť ke zneužití došlo ve sklepních prostorách za špatné viditelnosti, nezletilý svědek ho však při rekognici označil jako jediného možného pachatele. Obviněný prokázal své alibi tak, že v průběhu inkriminovaného dne mohl dokázat veškerou svou činnost až na několik mezer v trvání 5 až 10 minut. Byly zde tedy vážné rozpory mezi časovými údaji svědka a obviněného, a proto byl vyžádán znalecký posudek nezletilého, zaměřený zejména na jeho schopnost rozlišovat časové úseky. Při psychologickém vyšetření byl chlapec dvacetkrát v různých časových intervalech dotazován, jak dlouho trvá činnost, jíž se právě věnuje. Ve všech údajích bylo zjištěno nadhodnocování časových úseků. Pokud se jednalo o řádově minutové

intervaly, nadhodnocoval je chlapec průměrně o 60 %, desetiminutové intervaly nadhodnocoval asi o 50 %. Objektivně hodnotil až hodinové úseky. Závěr posudku byl tedy formulován tak, že u svědka nelze spoléhat na objektivní odhad kratších časových úseků a věrohodnost v této oblasti je snížena. Vyšetřovatel tedy nespoléhal na časové údaje obsažené ve výpovědi nezletilého a pomocí dalších důkazů později vinu obviněného prokázal⁵³.

---

⁵³ <http://www.iustin.cz/art.asp?art=112>

12. Závěr

Ve své diplomové práci "Zvláštnosti výslechu dětí" jsem věnovala pozornost především skupině dětí týraných. Obecně řečeno je příprava a průběh výslechu mladistvých osob odlišná od přípravy a průběhu výslechu osob dospělých, tento rozdíl je však ještě markantnější v případě výslechu dětí týraných. Mým hlavním cílem bylo získání nejen teoretických poznatků ale rovněž praktických zkušeností z této oblasti. Teoretické poznatky jsem čerpala z dostupné literatury a z internetových pramenů.

Získat praktické poznatky bylo mnohem obtížnější. Znamenalo to kontaktování osob a sdružení, jež se dostávají do styku s týranými dětmi. Ať už se jednalo o sociální pracovníky, pediatry, dětské psychology, kteří přicházejí do styku s týraným dítětem nejen při výslechu samotném, tak také o policejní vyšetřovatele, kteří výslech s takovým dítětem vedou. V současné praxi je kladen důraz na to, aby každý policejní vyšetřovatel, který s dětmi pracuje, prošel speciálním školením, kde získá základní informace a metodické pokyny, jak výslech s takovými dětmi správně provádět. Velkým přínosem byla rovněž návštěva speciální výslechové místnosti v Ostravě - Zábřehu, která se jako jediná v republice nachází mimo policejní služebnu a děti, které jsou v ní vyslýchány, tak nejsou vystavovány traumatizujícímu prostředí strohých policejních služeben.

Z prostudované literatury jsem získala představu, jak má správný výslech nezletilé osoby probíhat, co má být obsahem řádné přípravy, jaké jsou požadavky kladené na osobu vyslýchajícího, jaká je škála taktických postupů, které má vyšetřovatel k dispozici.

Pokud mám tato tvrzení porovnat se skutečností, byla jsem velmi mile překvapena celkovou úrovní jak výslechového prostředí, tak kvalifikovaností a profesionalitou policejních vyšetřovatelů. Pokud jde o to

první, dnes je v každém kraji minimálně jedna speciální výslechová místnost. Pochopitelně by takovýchto místností bylo v praxi zapotřebí více, ale je rovněž jasné, že jejich další rozvoj a budování je přímo závislé na dostupných finančních prostředcích. Je zcela zřejmé, že navození kontaktu s dítětem v místnosti připomínající dětský pokoj bude jednodušší a výsledek provedeného výslechu bude efektivnější. Pokud jde o erudovanost a profesionalitu vyslychajících, dovoluji si rovněž tvrdit, že jejich přístup je laskavý, vstřícný, empatický a v souladu s požadavky stanovenými zákonem. Nemohu samozřejmě obecně vyjádřit, že všichni policejní vyšetřovatelé pracující s dětmi dokáží vést výslech bezvadně, mohu však s určitostí tvrdit, že se úroveň od doby, kdy je vedení výslechu ve speciálních výslechových místnostech monitorováno, mnohonásobně zvýšila, jistě i proto, že postup vyslychajícího je nyní zaznamenán.

Co je však v praxi značně obtížné, je otázka poučení dítěte v souladu s ustanoveními trestního řádu. Dítě je nutné poučit v závislosti na jeho věkové a rozumové úrovni, a to se ne vždy daří. Mnohdy se stane, že vyslychající v nadšení, že se mu podařilo dítě rozmluvit, ho poučit zapomene. Stejně tak se vyslychající ne vždy vyvaruje návodných otázek, které jsou při výslechu nezletilce nežádoucí.

Závěrem bych ráda podotkla, že problematika výslechu mladistvých osob je mnohonásobně širší, než jsem v této práci mohla postihnout a zcela jistě by stálo za to se této problematice více věnovat.

- 1) Zvláštnosti výslechu dětí
Peculiarities of questioning children

- 2) Klíčová slova
  - speciální výslechová místnost - a special interrogation room
  - výslech - interrogation
  - syndrom CAN - syndrom CAN (Child Abuse and Neglect)

13. Resumé

In my thesis "Peculiarities of questioning children" I have paid particular attention to the group of abused children. Generally speaking, the preparation and conduct of the interrogation of children is different from the preparation and conduct of the interrogation of adults. This difference is even more marked in the case of hearing children abused. My main goal was to obtain not only theoretical knowledge but also practical experience in this field. To get a theoretical knowledge was not hard. There are lots of books written to this topic.

But to get a practical knowledge was much more difficult. It meant to contact individuals and associations who come into contact with abused children. Whether they were the social workers, the pediatricians, the child psychologists or the police investigators.

The current practice focuses on that every police detective who works with children, undergoes a special training, where he or she obtains basic information and guidelines to ensure the correct interrogation of the child. A major benefit to me was to visit a special interrogation room in Ostrava - Zábřeh, which is the only one in the Czech Republic outside the police station and children who are questioned, are not subjected to the uncomfortable environment of the police station.

From the literature I had an idea, what the interrogation is all about. What are the requirements for an interrogation room, for a person, who leads the interrogation, what is the range of tactical procedures available to an investigator.

If I compare these claims with the facts I was very pleasantly surprised by the overall level of both the special interrogation room and professionalism of police investigators. Regarding the first, at this moment each county has at least one special interrogation room. Obviously such rooms would be

needed in practice more, but it is also clear that their further development and building is directly dependent on available funding. It is quite clear that the induction of contact with the child in a room resembling a child's room will be made easier and the outcome of the hearing will be more effective. With regard to the police investigators, I would also say that their approach is friendly, helpful, empathetic and in accordance with the requirements laid down by law. Of course, I can not generally say that all police investigators work with children perfectly, but I can certainly say that the level of the questioning increased many times over, since the special interrogation rooms were built, surely because the procedure is recorded now.

What is quite difficult in practise, is the issue of child instructions in accordance with the provisions of the Criminal Procedure. The child must be advised, depending on his age and intellectual level, and this is not always successful. Often happens that the police investigator is happy that he managed to maket the child talk, and so he or she forgets to advise teh child. Likewise interrogating guidance does not always avoid questions that are questioning the minor side.

Finally, I would like to pointed out that the issue of interrogation is much broader than I could capture in this work and would certainly be worth more attention.

14. Seznam použité literatury

- ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004
- DUNOVSKÝ, J., DYTRYCH, Z., MATĚJČEK, Z. a kol. Týrané, zneužívané a zanedbávané dítě. Praha: Grada Publishing, s.r.o., 1995
- HANUŠOVÁ, J. Násilí na dětech - syndrom CAN. Praha: Vzdělávací institut ochrany dětí, 2006
- KOLEKTIV AUTORU. Syndrom CAN a způsob péče o rodinný systém, Praha: IREAS, Institut pro strukturální politiku, o.p.s., 2007
- KONRÁD, Z., NĚMEC, M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. Praha: Policejní akademie ČR, 2008
- MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. Psychologie a výslechová praxe. Praha: Orbis, 1968
- MATIÁŠEK, J., BÁRTA, B., SOUKUP, J. Výslech a psychologie. Praha: Orbis, 1966
- MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2004
- NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti. Praha: Policejní akademie ČR, 2003
- PJEŠČAK, J., BĚLKIN, R.S. a kol. Kriminalistika II. Praha: Federální ministerstvo vnitra, 1984
- PROTIVÍNSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha: SPN, 1985
- SPURNÝ, J. Psychologie výslechu. Praha: Portál, s.r.o., 2003
- ŠPECIÁNOVÁ, Š. Ochrana týraného a zneužívaného dítěte. Praha: Linde nakladatelství s.r.o., 2003
- VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie pro pomáhající profese. Praha: Portál s.r.o., 2004

VÁGNEROVÁ, M. Vývojová psychologie I. Praha: Nakladatelství Karolinum, 2005

Stat' ze sborníku:

KONRÁD, Z. Vysvětlení - zvláštní druh výslechu. Kriminalistika, 4/1999, s.295-299

LAŠEK, J. Loutky Jája a Pája v praxi soudního znalce psychologa. Kriminalistický sborník, 6/1996, s.203-205

PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník, 9/1995, s.329-336

Internetové zdroje:

www.ditekrize.cz/syndrom_can.php

www.tyrane-deti.cz

www.detskaprava.cz/pedagog

www.fnbrno.cz

www.icm.cz/syndrom-can-charakteristika

www.tyden.cz/rubriky/domaci/neuprosna-statistika-denne-jsou-zneuzity-dve-deti_66145.html

Ostatní zdroje:

Přednáška "Hranice práva dětí v paragrafech"

Řízený rozhovor s Mgr. Markétou Kalouskovou z Policejního prezidia

Řízený rozhovor s Mgr. pplk. Vlad'kou Karešovou z policejního ředitelství Kriminální služby Ostrava

Řízený rozhovor s MUDr. Zdeňkem Novotným - ředitelem Kojeneckého ústavu v Ostravě Zábřehu, v jehož areálu je zřízena speciální výslechová místnost

Řízený rozhovor s nezletilým M.Š. jako obětí šikany

Řízený rozhovor s pracovníky Fondu ohrožených dětí v Praze